

50

РІДНА ШКОЛА

ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Торонто 1952

РІДНА ШКОЛА

ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Торонто 1952

Видало Об'єднання Українських Педагогів
у Торонті.

Редактор: Д-р Іван Велигорський

Ціна \$1.00

Друкарня ОО. Василян у Торонті

Ці Програми навчання і виховання призначені передовсім для учителів, що працюють в українських вечірніх школах поза межами рідних земель. Очевидно, що ними можуть покористуватися теж інші особи, що схочуть доцільно і систематично навчати грамоти українських дітей всюди там, де ще не зорганізовано вечірніх шкіл.

Управа Об'єднання Українських Педагогів у Торонті апробує ці Програми і випускає їх у світ, маючи на увазі поміч учителям та духове добро української молоді.

За Управу О. У. П.:

Д-р Іван Велигорський, голова

Дмитро Боднарчук, секретар.

Торонто, квітень 1952.

ПЕРЕДМОВА

Програми, що їх оце в скромному вигляді випускаємо, призначені для учителів усіх рідних шкіл. Потребу саме таких програм виявило саме шкільне життя ведених досі рідних шкіл при українських церквах і організаціях у Канаді. Тому на сходинах Управи Об'єднання Українських Педагогів (О. У. П.) створено Програмову Секцію, що в її склад увійшли визначніші, довголітні педагоги, а саме: Адам Бабич (голова Секції), Петро Бігус, д-р Іван Велигорський, Петро Іваськів, Василь Кривоус, Костянтин Мазуренко і Михайло Ребрик. Програми достосовані до канадійських умовин і можливостей ведення рідних шкіл.

Наші програми подають:

- а) конкретний навчальний матеріал на кожний місяць і для кожного відділу (кляси) зокрема;
- б) методично-дидактичні вказівки для кожного предмету;
- в) зразки лучення відділів;
- г) виховні елементи для поодиноких відділів;
- г) зразки книг діловодства школи. З уваги на те, що та сама молодь ходить до державних шкіл, учитель рідної школи може базуватися на деяких поняттях, відомих учням з державної школи.

Об'єднання Українських Педагогів стоїть на становищі, що рідна школа повинна виховувати молодь теж у релігійно-моральному дусі та впоювати їй християнський світогляд. І тому в розподілі зайнять включено й навчання релігії а в програмах інших предметів і в пляні виховання узгляднено релігійно-моральні моменти. Так опрацьовані програми можуть уживати рідні школи всіх українських організацій і віровизнань у Канаді і в інших країнах.

Проекти програм опрацьовали:

1. **В. Кривоус:** розподіл предметів і шкільних зайнять; програму української мови та її методику; виховні пляни;
2. **К. Мазуренко:** програму історії України, загальні й методично-дидактичні вказівки до навчання історії;
3. **П. Іваськів:** програму географії України та її методику;
4. **П. Бігус:** програму співу й методичні вказівки;
5. **А. Бабич:** шкільне діловодство.

Ці проекти спільно продискутовано і прийнято на нарадах Секції.

За що безкорисну й жертвенну працю, в надії, що вона принесе не тільки полегшу у шкільній важкій праці всіх учителів рідних шкіл, але теж і кращі висліди праці учнів на добро і славу нашого народу й держави, в якій ми знайшли нову прибрану батьківщину — складаю всім членам Секції щиро подяку.

Щиро дякую від Програмової Секції і від О. У. П. голові Українського Відділу Канадійського Легіону Степанові Павлюкові за безкоштовне уділення приміщення в домівці Легіону на обради Секції і Управи О. У. П.

Проф. А. Бабич,

б. окружний шкільний інспектор
в Зах. Україні.

I

РІЧНИЙ, МІСЯЧНИЙ ТА ТИЖНЕВИЙ РОЗПОДІЛ ПРЕДМЕТІВ І ШКІЛЬНИХ ЗАЙНЯТЬ

Українські приватні вечірні школи в Канаді за своєю організаційною формою є одно-, дво- й більше-класові без уваги на число відділів у даних школах.

Там, де працює один учитель і має під своєю опікою чотири а навіть п'ять чи шість відділів, ця школа є одно-класова, де працюють два вчителі, дво-класова, де три вчителі, три-класова і т. д.

У всіх українських приватних вечірніх школах нормальне шкільне зайняття відбувається вечірньою порою, два або три рази в тиждень. В декотрих, краще зорганізованих школах, шкільна праця проходить навіть кожного вечора в тижні.

Від'ємною сторінкою існуючих шкіл є ця обставина, що а) праця в школах відбувається вечірньою порою, б) після цілоденного зайняття в державних школах діти приходять на науку фізично послаблені та умово перемучені, в) навчання відбувається в лучених відділах, г) дітям лишається дуже мало вільного часу на виконання домашніх вправ та вивчення завданого навчального матеріалу.

Однак мимо так великих труднощів, ці школи мають вповні обґрунтовану рацію існування та корисного розвитку для української спільноти.

Нашою метою є подати свою дружню допомогу всім активним учителям у їх важкій і відповідальній праці та своїми різними проектами чи плянами надати всій шкільній праці характер повної пляновості, організованості та доцільності.

Нижче подаємо:

а) зразок річного, місячного та тижневого розподілу предметів для одно- і дво-класової школи,

б) розподіл годин за предметами в тижневому обсязі,

в) розподіл зайнять для I і III відділів одно-класової школи,

г) розподіл зайнять для I і III + IV відділів одно-класової школи,

г) розподіл зайнять для всіх відділів дво-класової школи.

Для дво-класової школи з шістьма відділами можна опрацювати шість різних комбінацій лучення відділів. Беручи до уваги економіку часу, практичність примінення лучби відділів, число дітей в поодиноких відділах, ми вибрали щонайпрактичніші комбінації лучення відділів і як зразки подаємо їх у наших плянах.

Річний, місячний і тижневий розподіл предметів для двокласової школи в Канаді. Наука відбувається три рази тижнево, по дві години денно. Праця в школі починається дня 1. вересня, а кінчиться 30. червня кожного року.

	Тиж-нево год.	М і с я ц і :											
		9	I	II	I2	I	2	3	4	5	6		
Тижні:		4	5	4	3	4	4	4	4	4	4	4	40
Число годин:		24	30	24	18	24	24	24	24	24	24	24	240
Релігія :	I	4	5	4	3	4	4	4	4	4	4	4	40
Українська мов.	2	8	10	8	6	8	8	8	8	8	8	8	80
Історія України	I	4	5	4	3	4	4	4	4	4	4	4	40
Географія України	I	4	5	4	3	4	4	4	4	4	4	4	40
Спів :	I	4	5	4	3	4	4	4	4	4	4	4	40
Р а з о м :	6	24	30	24	18	24	24	24	24	24	24	24	240

* **Заввага:** 1) Повищий плян предметів стосується до відділів від III-го до VIII. включно. Перший і другий відділи мають лише три предмети, а то: українську мову, релігію і спів.

2) На українську мову припадає в відділах від III-го до VIII. включно по 80 годин у шкільному році. З цього числа годин треба призначити 8 годин на шкільні місячні вправи, почавши від II-ого відділу вгору, від місяця жовтня до кінця травня. Решту годин припадає на перероблення читанок, віршів, оповідань, вивчення граматики, красного письменства та на стилістичні вправи.

Розподіл годин

за предметами в тижневому обсязі для одно-, дво- і трикласової школи. Наука відбувається три рази тижнево по дві години денно.

Предмети:	В і д д і л и :							
	I	2	3	4	5	6	7	8
Релігія:	I	I	I	I	I	I	I	I
Українська мова	4	4	2	2	2	2	2	2
Історія України	0	0	1	1	1	1	1	1
Географія України	0	0	1	1	1	1	1	1
Спів	1	1	1	1	1	1	1	1

Розподіл занять

для одно-класової школи, де працює один учитель з чотирма відділами.

П О Н Е Д І Л О К		
I. Відділ	Хвилини	3. Відділ
Українська мова		Історія
Організація	10	лекції
Тиха праця	25	Нова лекція
Нова лекція	25	Тиха праця
П е р е	10	р в а
Українська мова		Українська мова
Організація	10	лекції
Тиха праця	25	Нова лекція
Нова лекція	25	Тиха праця
С Е Р Е Д А		
Українська мова		Українська мова
Організація	10	лекції
Нова лекція	25	Тиха праця
Тиха праця	25	Нова лекція
П е р е	10	р в а
Українська мова		Географія
Організація	10	лекції
Нова лекція	25	Тиха праця
Тиха праця	25	Нова лекція
П' я т н и ц я		
1. 1 2. Відділи		3. 1 4. Відділи
Р Е Л І Г І Я		
Наука спільна	50	для всіх відділів
П е р е	10	р в а
С П І В		
Наука спільна	50	для всіх відділів

Заввага: Подібний розподіл занять може скласти собі вчитель для II і IV відділів на вівторок і четвер.

Розподіл занять

для одно-класової школи, де працює один учитель
з шістьма відділами.

П О Н Е Д І Л О К		
I. Відділ	хвилин	3. 4. Відділи разом
Українська мова		Історія
Організація	10	лекції
Нова лекція	25	Тиха праця
Тиха праця	25	Нова лекція
П е р е	10	рва
Українська мова		Українська мова
Організація	10	лекції
Нова лекція	25	Тиха праця
Тиха праця	25	Нова лекція
С Е Р Е Д А		
Українська мова		Українська мова
Організація	10	лекції
Тиха праця	25	Нова лекція
Нова лекція	25	Тиха праця
П е р е	10	рва
Українська мова		Географія
Організація	10	лекції
Тиха праця	25	Нова лекція
Нова лекція	25	Тиха праця
П' Я Т Н И Ц Я		
I., 2. і 3. Відділи		3., 5. і 6. Відділи
Р е л і г і я		
Спільна наука	50	для всіх відділів
П е р е	10	рва
С П І В		
Спільна наука	50	для всіх відділів

Пояснення: 1) В цьому розподілі занять III + IV відділи треба трактувати як одну класову одиницю, з однаковим навчальним матеріалом, а I. відділ творить для себе самостійну одиницю.

2) Подібний розподіл занять може скласти вчитель для II і V + VI відділів на вівторок і четвер.

3) Крім вищеподаного зразка лучення відділів, можна лучити відділи інакше, а саме: I і II відділи можна вчити в понеділок і середу, а III + IV і V + VI відділи в вівторок і четвер. В п'ятницю вчать всі відділи релігії і співу. III + IV і V + VI відділи творять дві окремі класові одиниці і для них виготовлено окремі, додаткові програми навчання.

Розподіл занять для всіх відділів дво-класової школи.
Навчання проводять два вчителі, по дві години денно.

П О Н Е Д І Л О К				
Час	1. Відділ	3. Відділ	Час	4. Відділ
	Українська мова	Українська мова		Українська мова
5	О р г а н і з а ц і я		10	л е к ц і я
45	Повна лекція	Тиха праця	20	Нова лекція
10	П е р е р в а		20	Тиха праця
	Українська мова	Історія	10	Історія
5	О р г а н і з а ц і я		5	л е к ц і я
45	Повна лекція	Повна лекція	45	Повна лекція
В І В Т О Р О К				
	2. Відділ	5. Відділ		6. Відділ
	Українська мова	Українська мова		Українська мова
5	О р г а н і з а ц і я		10	л е к ц і я
45	Повна лекція	Нова лекція	20	Тиха праця
10	П е р е р в а		20	Нова лекція
	Українська мова	Географія	10	Географія
5	О Р Г А Н І З А Ц І Я		10	л е к ц і я
45	Повна лекція	Повна лекція	45	Повна лекція
С Е Р Е Д А				
	1. Відділ	3. Відділ		4. Відділ
	Українська мова	Українська мова		Українська мова
5	О р г а н і з а ц і я		10	л е к ц і я
45	Повна лекція	Нова лекція	20	Тиха праця
10	П е р е р в а		20	Нова лекція
	Українська мова	Географія	10	Географія
5	О р г а н і з а ц і я		5	л е к ц і я
45	Повна лекція	Повна лекція	45	Повна лекція
Ч Е Т В Е Р				
	2. Відділ	5. Відділ		6. Відділ
	Українська мова	Українська мова		Українська мова
5	О р г а н і з а ц і я		10	л е к ц і я
45	Повна лекція	Нова лекція	20	Тиха праця
10	П е р е р в а		20	Нова лекція
	Українська мова	Історія	10	Історія
5	О р г а н і з а ц і я		5	л е к ц і я
45	Повна лекція	Повна лекція	45	Повна лекція
П' я т н и ц я				
	1. і 2. Відділи	3. і 4. Відділи		5. і 6. Відділи
	Р е л і г і я			Релігія
50	П о в н а л е к ц і я		50	для всіх відділів
10	П е р е р в а		10	
	С п і в			Спів
5	О р г а н і з а ц і я		5	л е к ц і я
45	П о в н а л е к ц і я		45	для всіх відділів

Заввага: Один учитель проводить навчально-виховну роботу в I. і II. відділах, а другий учитель в III. + IV. і V + VI. відділах. На основі цього проекту занять III. і IV відділи вчать спільно історії і географії, а української мови окремо, лучено по 20 хвилин. Те саме стосується до V. і VI. відділів. Можуть ще бути й інші комбінації лучення відділів.

ПРАЦЯ В ЛУЧЕНИХ ВІДДІЛАХ

В українських приватних вечірніх школах у Канаді доводиться учителям працювати одночасно з двома, а то й з трьома відділами. Навчання й виховання в лучених відділах натрапляє на великі труднощі й вимагає неабиякого напруження ума й фізичних сил учителя. Однак усі ці труднощі можна зменшити, а подекуди вповні усунути, якщо вчитель буде свою роботу докладно плянувати. В плянуванні поодиноких методичних одиниць або лекцій в лучених класах треба підкреслити цей факт, що в кожній лекції в часі навчання виступають три головні форми праці, а саме: а) збірна, б) індивідуальна, в) самостійна.

Збірна форма навчання виступає тоді, коли вчитель відмовляє з дітьми молитву перед і після науки, подає учням усіх відділів одночасно вказівки щодо поведінки в класі, на вулиці, в трамваї, дома, в церкві, в публичних місцях, організує учнів на перерву, чи додому, розповідає про подію для всіх важну, актуальну.

Індивідуальна форма праці є тоді, коли вчитель — давши іншим відділам тиху працю — сам особисто проводить навчання голосно лише з одним відділом.

Самостійна форма праці є завжди тиха. Її виконують учні самі, без допомоги вчителя, напр. тихо читають, переписують відступи читанок, пишуть граматичні вправи, дають письмові відповіді на поставлені питання і т. ін. На початку самостійної праці під час організації лекції, вчитель дає даному відділові завдання, а учні мають це завдання тихо опрацьовувати в призначеному часі.

Всі три форми навчання чергуються в кожній лекції в лучених відділах і вони мусять бути ясно визначені в плянах лекцій. Повна лекція в лучених відділах містить в собі стільки методичних одиниць, скільки відділів разом вчать. Однак усі методичні одиниці, під технічним оглядом, мусять бути так побудовані й пов'язані, щоб праця у всіх відділах відбувалася нормально.

В часі підготовки методичних одиниць треба чітко розмежувати час збірної, індивідуальної й самостійної праці для кожного відділу та подати лише таку кількість навчального матеріалу, яку насправді вчитель, чи учні перероблять у визначеному часі. Це одна з найважливіших проблем у роботі вчителя й учнів у лучених відділах, бо інакше захитається навчальна карність. Як коліщатка в годиннику, так праця в лучених відділах має йти пляново й безперерійно.

II

а) ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

на всі відділи, від першого до восьмого включно, українських приватних вечірніх шкіл у Канаді.

ВСТУПНІ ЗАВВАГИ ДО ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Програма української мови призначена для українських вечірніх шкіл, що їх ведуть церкви, організації та установи. Під час укладання програми взято до уваги всі важніші чинники, що мають будь-який вплив на розвиток шкільного життя, а то:

- а) пора шкільних зайнять,
- б) довжина часу праці,
- в) умовий і фізичний стан учнів,
- г) шкільне приміщення,
- г) моральна й матеріальна опіка над школами.

Нашою метою було подати в програмі лише тільки навчального матеріалу, кільки при найдогідніших обставинах можна буде вичерпати впродовж шкільного року.

Чи наша праця вдатна, покаже шкільна практика, побудована на наших програмах. Водночас завважаємо, що під час навчання ніколи не треба спішитися з подаванням нового матеріалу. Весь навчальний матеріал треба подавати поволі, обережно та основно закріплювати. Краще буде, як учителі перероблять лиш якусь частину з поданого в програмі навчального матеріалу, зате його основно закріплять у пам'яті учнів, чим виконають повноту програми, при цьому побіжно й поверховно. Педагогічна засада: "Небагато, але основно" дає найяснішу вказівку, як треба практично використовувати навчальний матеріал, поданий у нашій програмі.

Нижче подаємо пояснення щодо виконання поодиноких частин програми української мови.

Грамматика. Навчання граматики треба будувати на прикладах, взятих з найближчого оточення учнів. В кожній клясі є багато речей, предметів, живих осіб, що їх можна подати як приклади під час навчання йменників та ін. частин мови. Самі учні виконують у клясі якусь працю, напр. пишуть, читають, оповідають, гуторять між собою, співають тощо. Ці дії можуть послужити вчителю, як засіб до навчання про дієслова. В перших і других відділах невільно подавати дефініцій про частини мови, напр.: що то є йменник, прикметник, дієслово і т. п. Докладніші відомості на цю тему завоюють собі учні у вищих відділах.

Наука про морфологію виступає у всіх відділах від першого до шостого включно. На основі засад методики граматики матеріал треба починати в I. відділі від найлегших понять і ступнево переходити до тяжчих, трудніших. Щоб засвоїти відомості про морфологію, треба в класі подавати по кілька прикладів, зате вимагати від учнів більше праці в письмових вправах у школі під час тихої роботи, або вдома, напр. "Вишукай і випиши з читанки, або з її відступу: йменники, прикметники, дієслова і т. д."

Синтаксу вивчають учні у всіх відділах подібно, як морфологію. Основні вказівки, подані при навчанні морфології, відносяться також до розділу про синтакс. Знання синтаксиса будуємо на реченнях, які учні повинні собі запам'ятати. Опісля вимагаємо, щоб учні самостійно уклали вже відомі роди речень; подаючи їм нераз допоміжний матеріал до оповідання, напр. "до слів: мама, Петрусь, Марійка, напишіть просте речення, або речення: "Івась пише і т. п." напишіть, як просте, поширене речення і т. п.

Читанки. На кожний місяць призначено в програмі до опрацювання по дві читанки й один вірш. Виконання цієї програмової вимоги залежить виключно від єдиного чинника, призначеного на ту ціль, а саме від часу. Звичайно читанки щодо змісту є легші й тяжчі, щодо об'єму довші й коротші, та як такі, одні потребують більше, а інші менше часу до опрацювання. Так само й вірші неоднакові. Якщо бракує часу на опрацювання приписаних читанок і віршів, самі вчителі повинні обмежитися до перероблення одної читанки й вірша. В V., VI., VII. і VIII. відділах призначено переробити й пояснити роди творів красного письменства, елементи української поезики та головні твори з історії літератури княжої, середньої й новітньої доби. Майже всі твори красного письменства є більшого й меншого об'єму і на перероблення їх в цілості не вистарчало б часу, тому під час їх опрацювання поступаємо так, що переробляємо тільки їх частини, а про цілість твору даємо загальні пояснення. Деякі з них, напр. драматичні твори, можуть учні пізнати з сцени місцевих драматично-мистецьких гуртків. Тому такі нагоди треба використовувати та заохотити учнів до участі в імпрезах. Всякі інші пояснення до творів красного письменства треба подавати в зв'язкій формі, занотовувати в зошитках і вимагати докладного їх вивчення.

ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

I. відділ

Тижнево: 4 години

Мета навчання: Учні I. відділу повинні вміти читати поволі й виразно легкі тексти, писати чітко знані, легкі під правописним оглядом, слова і короткі речення. Вони повинні вміти оповідати короткі байки, казки, відповідати на питання короткими реченнями, деклямувати легкі й короткі вірші. Учитель мусить дати учням змогу пізнати рідну мову й володіти нею, як основним надбанням свого народу, тобто навчити їх тою мовою порозуміватися.

Граматика: Діти мають пізнавати такі частини мови: йменники, дієслова. Крім цього, розділові знаки: крапка, кома, питальник, окличник, знак переносу складів слова (тире) а з синтакси: речення розповідні, питальні, окличні.

Підручник: Буквар і Перша Читанка М. Матвійчука.

II. відділ

Тижнево: 4 години

Мета навчання: В цьому відділі звертаємо увагу на розвиток усної мови учнів шляхом оповідання, читання, письма. Усну мову розвиваємо розмовою про різні спостереження з оточення, за малюнком, оповіданням опрацьованих читанок, вивченням віршів, групових деклямацій, оповіданням байок, казок.

Читання, як розділ усної мови, має в II. відділі дуже важливе завдання. В II. відділі учні мають опанувати техніку плинного й виразного читання, навчитися свідомо читати, щобто розуміти прочитане і своїми словами переказати.

Вивчення віршів є одним з засобів збагатити дитячу лексику, розвинути образне, логічне і художнє мислення.

Завданням письма є розвинути техніку письма учнів та навчити розуміти його з мистецького боку. Тому треба звертати увагу на правильне креслення всіх букв, розміщення слів у рядку та на правильне розміщення всього тексту завдання на сторінці зшитка.

Граматика: Повторити матеріал пройдений в I. відділі. Вивчити абетку в прийнятому порядку. Поділ звуків на голосні, приголосні. Знак м'якшення, складені літери: дж, дз, звук "йо,ьо" (серйозний, його, льон, трьох). Наголос. Про апостроф давати практичне пояснення тоді, якщо зайде потреба. Іменники, прикметники, дієслова. Розділові знаки.

Синтакса: Речення розповідні, питальні, окличні.

Підручник: Друга читанка М. Матвійчука.

III. відділ

Тижнево: 2 години

Метою навчання в цьому відділі є: досягнути техніку швидкого й зрозумілого читання, вміти усно переказати зміст опрацьованих читанок, охопити провідну й підрядні думки читанки, правильно виголошувати вивчені вірші, вміти по правно написати прослуханий диктат.

Усна мова обіймає такі розділи: розвиток мови і пам'яті, опрацьовання читанок, плекання гарного письма, граматику й правопис. З тою метою вчитель за допомогою бесід вияснює учням різні неясні слова, терміни, поняття в приступній формі. Під час опрацьовання читанок треба узгляднити саме читання, словникові записи, відповіді на питання, переказ опрацьованих читанок, визначення провідної думки, морального сенсу та інсценізацію. Розвиток пам'яті плекаємо вивченням віршів та частин прози з намаганням віддати красу мистецького слова в формі індивідуальної, збірної та інсценізованої деклямації. При опрацьованні граматики й правопису використовуємо усні та письмові вправи.

Письмо обіймає такі форми: зоровий та слуховий диктат, будова речень на подані слова, граматичні й правописні вправи, письмовий опис власних зацікавлень, чи спостережень та переказ опрацьованої читанки.

Граматика: Повторення пройденого матеріалу з II. відділу. Відмінні частини мови: числівник, займенник: роди, числа, відмінки. — Ступенювання прикметника. Займенники особові, питальні, присвійні. Числівники головні, порядкові та їх відміна. Дієслово: особи, числа, часи, відміни. Наказовий спосіб.

Синтакса. Речення та його частини, підмет, присудок: простий і складений. Просте речення, просте поширене речення. Означення. Прикладка зв'язана з іменником. Додатки. Додатки до йменника, прикметника. Типи простого речення: повні, неповні, особові, безособові.

Підручник: Третя читанка М. Матвійчука.

IV. відділ

Тижнево: 2 години

Учні IV. відділу мають вповні опанувати техніку голосного й тихого читання. Висновувати головні й підрядні думки прочитаних і опрацьованих читанок. Виголошувати з чуттям вивчені вірші, а також осягнути певність у письмовому переказі змісту й головних думок опрацьованого матеріалу.

Розвиваючи усну мову, уживаємо тих самих засобів, що в попередніх відділах, а саме: різних бесід, оповідань, голосних і тихих читань, вивчаємо вірші, граматичні правила, правильну будову речень.

У віршах і читанках виказуємо виховні елементи в напрямках: вольовому, моралізуючому, естетичному та патріотичному.

Пояснити віршування: ритм, метр, стопа, народна пісня і вірш поета, різниця між ритмікою нар. пісні і вірша. Римування: рима чоловіча, жіноча, дактилічна.

Граматика: Повторити перероблений матеріал з III. відділу. Невідмінні частини мови: прийменник, прислівник, сполучник, вигук, частка. Дієприкметник теперішнього часу на “-чий, -ча, -че” (палаючий, несучий), минулого часу на “-лий, -ла, -ле” (посивілий, змарнілий). Дієприкметник переємного стану минулого часу на “-ний, -на, -не” (несений, печений) і “-тий, -та, -те” (грітий, битий). Дієприслівник закінчений на “-чи, -ши” (ідучи, співаючи, наставивши, згубивши). Прислівникові обставини часу: (Рано вранці новобранці виходили за село), місця: (Згори, аж зашуміло, злетіла птиця на землю), способу: (Тихо Дунай воду несе). Ступені прислівників: глибоко, глибше, найглибше.

Синтакса: Два роди складених речень: рівнорядний, підрядний. Рівнорядні, сполучникові речення: еднальні, протиставні, розділові. Рівнорядні безсполучникові речення: одночасні, послідовні, протиставні.

Підручник: Четверта читанка М. Матвійчука.

V. відділ

Тижнево: 2 години

Учні повинні осягнути повну вправу самостійно висловувати підрядні й головні думки прочитаних читанок та їх занотувати в своїх записниках. На основі переказу вчителя, відтворити коротке оповідання, узглядноючи речення прості, прості поширені щодо підмета, присудка, додатку й інших членів речення. Після опрацювання читанки звернути увагу на релігійні, моральні, утилітарні та патріотичні моменти дій і їх закріплювати в почуваннях учнів. Письмові вправи застосувати під час самостійного, тихого зайняття, а також як домашні вправи. На читання і пояснювання творів красного письменства призначити кілька годин у місяць. Читання творів має бути проведене в напрямі роз'яснення ідеї твору, головних думок автора та виконавче їх завдання для людини в розумінні особовому, громадському й національному. Пояснити роди поезій: епопея, історична поема, побутова поема, балада, байка. Лірика: елегія, дума, посланне, псалми.

ГраMATика: **Фонетика:** звуки, букви, голосні, приголосні, склади, знак м'якшення, апостроф.

Морфологія: Основа слова, закінчення, корінь, наросток, приросток, чергування голосних: о, е з і, ненаголошені е, и (весна, мені і т. д.), чергування приголосних: г, к, х, перехід у: з, ц, с, подвоєння приголосних, складені слова, чужомовні слова.

Синтакса: Підрядні складені речення сполучникові з сполучником: що, щоб, аби, як, бо, наче, та з складеним сполучником: через те що, тому що.

Підрядні речення: підметові, присудкові, додаткові, означальні, прислівникові: способу, місця, часу, причини, умови.

Підручник: П'ята читанка А. Крушельницького.

VI. відділ

Тижнево: 2 години

Під час опрацювання читанок й аналізу творів красного письменства треба придержуватися вказівок, поданих у програмі для V. відділу. Крім цього звернути увагу на роз'яснення внутрішньої мистецької вартости твору, беручи до уваги: а) почування й настрої поета, якщо опрацюємо ліричний твір, б) розвиток подій, розкриття окремих картин, що в творі змальовується в розумінні фабули твору, в) образи та їх духові взаємини, якщо це епічний твір.

Роди творів: епічний, ліричний, драматичний, сатира, трагедія, історична драма, побутова драма, комедія, оперета, жарт, історична повість.

ГраMATика: Морфологія: Відмінні частини мови та їх відмінки в ширшому й докладнішому розумінні.

Синтакса: Безсполучникові складені й підрядні речення. Складені речення з кількома підрядними. Складені речення з рівнорядними й підрядними реченнями (мішаний тип). Прямая й непряма мова. Перетворення прямої мови в непряму.

Підручник: Шоста читанка А. Крушельницького.

VII. відділ

Тижнево: 2 години

Під час читання й пояснювання творів красного письменства треба звернути увагу — крім вказівок для V. і VI. відділів — на роз'яснення сюжетової композиції твору та на головніші поетичні тропи: епітет, порівняння, персоніфікація, ступенювання, метафора, гіперболя.

З історії літератури переробити головніші твори з княжої доби: Слово о полку Ігореві, літописи, Паломник Данило, Поучення князя Володимира Мономаха дітям, Пісня про віщого Олега — С. Руданського. Іван Вишенський. Драма: різдвяна, великодня, вертеп. Сковорода.

З елементів української поезики: епос, роман: побутовий, історичний, повість: побутова, історична, оповідання: історичне, побутове; новеля, казка, переказ.

VIII. відділ

Тижнево: 2 години

Читання творів красного письменства і пояснювання відбувається в трьох напрямках, а саме:

- а) щодо ідеї твору,
- б) внутрішньої мистецької вартости,
- в) сюжетової композиції.

З історії літератури переробити: Острог, як культурний осередок, Львівська братська школа, Могилянська Академія. Початки драми, шкільна драма, історична драма, думи, козацькі літописи.

І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Нечуй-Левицький, Л. Глібів, П. Куліш, Кирило - Метод. Братство, М. Вовчок, М. Шашкевич, О. Ю. Федькович, І. Карпенко-Карий (драматичне мистецтво), І. Франко, Леся Українка, О. Олесь, М. Рильський, П. Тичина, М. Хвильовий, М. Куліш.

Подати коротенькі життєписи вищенаведених поетів і письменників, вказати на їх головні твори, та по можності вивчити по одному невеличкому творові. Більшу увагу звернути на творчість Тараса Шевченка та Івана Франка.

МІСЯЧНИЙ РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

I. відділ

Вересень. 1) Мова. Розмови на теми: школа, церква, родинний дім, наші батьки. Мовні одиниці: речення, слова, склади.

2) Письмові вправи: риски прями, поземі, скісні, вигнуті. Опрацювати 3 букви.

Жовтень. 1) Мова. Вивчити шість букв.

2) Читання вивчених букв, складів, слів писаних, друкованих.

3) Писання нових букв, складів, слів, речень.

Листопад. 1) Мова. Вивчення коротких віршів та складання оповідань за малюнком. Опрацювати 6 нових букв. Будова складів, слів, речень на основі вивчених букв.

2) Писання нових і старих букв, переписування з таблиці, книжки.

3) Читання нових, старих букв, складів і речень.

Грудень. 1) Мова. Вірші, казки. Опрацювати 5 нових букв. Учні мають висловлювати власні думки короткими реченнями.

2) Письмо. Розділові знаки: крапка на кінці речення. Писання великих букв. Переписування з книжки, таблиці.

3) Читання з таблиці, зшитка, книжки.

Січень. 1) Мова. Вірші, казки. Опрацювати 6 букв. Власні імена осіб, як іменники.

2) Письмо. Писання великих букв та з пам'яті вивчених слів, речень.

3) Читання з книжки, таблиці, зшитка.

Лютий. 1) Мова. Вірші, казки, тексти пісень. Вивчити 5 нових букв. Назви речей в клясі, вдома, як іменники. Розділові знаки.

2) Письмо. Великі букви. Переписування поданих текстів. Знак м'якшення на кінці слова. Писання речевих іменників.

3) Читання. Голосне й тихе читання опрацьованих читанок, віршів.

Березень. 1) Мова. Оповідання історичних переказів. Вірші. Переношування слів за складами. Дієслово. Слова: "сьогодні, вчора, завтра" як поняття часу теперішнього, минулого, майбутнього, не подаючи назви часів.

2) Письмо. Писання малої і великої абетки.

3) Читання опрацьованих читанок.

Квітень. 1) Мова. Опрацювати 2 читанки і 1 вірш. Речення розповідні, питальні.

2) Письмо. Відпис з книжки, таблиці.

3) Читання з книжки, таблиці, зшитка.

Травень. 1) Мова. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. Речення окличні. Назви міст, рік, країв.

2) Письмо. Писання з таблиці і пам'яті: назви міст, сіл, рік, країв.

3) Читання з книжки, таблиці, зшитка.

Червень. Повторення найважливішого матеріялу.

II. відділ

Вересень. 1) Мова. Повторення матеріялу з I. відділу. Абетка, іменник, дієслово, речення: розповідні, питальні, окличні. Опрацювати одну читанку, 1 вірш.

2) Письмо. Відпис з таблиці, книжки. Вправа в писанні великих букв.

3) Читання з книжки, таблиці, зшитка.

Жовтень. 1) Мова. Склади в слові, складені букви: дж, дз, дзь (дзьобати), звуки: йо, ьо (його, дядьо), апостроф (м'яч, п'ять). Опрацювати 2 читанки, 1 вірш.

2) Письмо. Писання речень з пам'яті. Домашні завдання на подані запити.

3) Читання: голосне й тихе читання опрацьованих читанок.

Листопад. 1) Мова. Апостроф після губних: п, б, в, м, ф, і після твердого р (пір'я, бур'ян). Опрацювати 2 читанки, 1 вірш.

2) Письмо. Слуховий диктат. Писання речень, що в них виступають слова з апострофом.

3) Читання голосне й тихе.

Грудень. 1) Мова. Поділ звуків на голосні, приголосні. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш.

2) Письмо. Відпис з таблиці, як зоровий диктат, та з книжки. 3) Читання тихе й голосне.

Січень. 1) Мова. Роди йменників. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. 2) Письмо. Зоровий і слуховий диктат. 3) Читання тихе й голосне.

Лютий. 1) Мова. Дієслово, часи, особи. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. 2) Письмо. Слуховий диктат, відпис з книжки, пам'яті. 3) Читання. Вправи в скорому читанні.

Березень. 1) Мова. Прикметник, його родове закінчення. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. 2) Письмо. Диктати, відписи, домашні й шкільні вправи. 3) Читання. Вправи в читанні. Плинне й скоре читання.

Квітень. 1) Мова. Відмінки йменника і прикметника. Повторення про речення: розповідні, питальні. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. 2) Письмо. Диктати, відписи, домашні й шкіль-

ні вправи. 3) Читання. Вправи в скорому й логічному читанні.

Травень. 1) Мова. Однина й множина йменників, прикметників; особи в дієсловах. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш. 2) Письмо. Диктати, відписи і різні вправи. 3) Читання. Вправи в скорому й логічному читанні.

Червень. Повторення найважливішого матеріалу.

III. відділ

Вересень. Повторення найважливішого матеріалу з II. відділу. Опрацювати одну читанку, один вірш.

Жовтень. Подвоєння приголосних -ння, -ття, -ддя, -лля, Іменники: роди, числа, відмінки, відміни. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Листопад. Відміна йменників. Прикметники: роди, числа, відміна. Ступенювання прикметників. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Грудень. Поділ займенників. Відміна займенників. Переробити дві читанки, один вірш.

Січень. Числівники: головні (один, два, три і т. д.), порядкові (перший, другий, п'ятий і т. д.), дробові (три п'ятих, вісім десятих), збірні (семеро, двоє, четверо і т. д.), складні (дванадцять, вісімнадцять, тридцять і т. д.), складені (двісті тридцять шість). Відміна і правопис числівників. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Лютий. Дієслово: числа, особи, часи. Способи дієслів: дійсний, умовний, наказовий. Відмінювання дієслів умовного й наказового способів. Переробити дві читанки, один вірш.

Березень. Речення та його складові частини: підмет, присудок: простий, складений. Просте непоширене речення. Переробити дві читанки, один вірш.

Квітень. Просте поширене речення. Додаток висловлений іменником, займенником, прикметником і ін. частинами мови. Додаток до йменника і прикметника. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Травень. Означення, прикладка, обставини. Типи простого речення: повні, неповні, особові, безособові, називні, стягнені (речення з однорядними членами). Опрацювати дві читанки, один вірш.

Червень. Повторення найважливішого матеріалу.

IV. відділ

Вересень. Граматика. Повторення навчального матеріалу з III. відділу, а головню йменників, дієслів, відмін, часів. Опрацювати одну читанку, один вірш.

Жовтень. Граматика. Прийменник та вживання його з відмінками: 2, 3, 4, 6 і 7. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Листопад. Граматика. Прислівник часу, місця, способу. Ступені прислівника. Опрацювати 2 читанки, 1 вірш.

Грудень. Граматика. Сполучник, вигук, частка. Пояснити з котрими частинами мови виступає частка "не" (імен., прикм., дієсл., присл.). Опрацювати дві читанки, один вірш.

Січень. Граматика. Дієприкметник тепер. часу на -чий, -ча, -че, та минулого часу на -лий, -ла, -ле. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Лютий. Граматика. Дієприкметник переємного стану минулого часу на -ний, -на, -не, -тий, -та, -те. Пояснити: вірш, метр, стопу. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Березень. Граматика. Дієприслівник на -чи, -ши, -сь., напр. рубаючи, несучи, виоравши, закінчивши, сміючись, купавшись. Пояснити різницю між народньою піснею і віршом поета. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Квітень. Граматика. Рівнорядні сполучникові речення: а) єднальні, напр. 1) Сичі в гаю перекликались та ясен раз-у-раз скрипів. 2) Ні темна ніч не зберегла йому спокою, ні ясний день не дав полегшення його душі. 3) Час ішов і кожна хвилина родила другу. б) протиставні: напр. Дочка вечерять подає, а мати хоче научати, так соловейко не дає. в) розділові: напр. Або ти йди, або я піду. То дощ полле, то сонечко засяє. Пояснити різницю між ритмікою нар. поезії і вірша. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Травень. Граматика. Рівнорядні безсполучникові речення: а) одночасні, напр. Сичать сови, сплять діброви, зірненьки сіяють, б) послідовні: напр. Лягло сонце за горою, зірненьки засіяли, в) протиставні: напр. Минула зима, сніг ще лежить. Римування: рима чоловіча, жіноча, дактилічна. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Червень. Повторення найважливішого навч. матеріялу.

V. відділ

Вересень. Повторити навчальний матеріял з IV. відділу з обсягу граматики. Невідмінні частини мови. Дієприкметник, дієприслівник. Епос. Епічний твір: епопея. "Гайдамаки" Т. Шевченка.

Жовтень. Граматика. Фонетика: звуки, букви, голосні, приголосні, склади, апостроф.

Історична поема: "Панські жарти" І. Франка.

Листопад. Морфологія: основа, закінчення, корінь, наросток, приросток.

Побутова поема: "Наймичка" Т. Шевченка.

Грудень. Морфологія: чергування приголосних: г, к, х, в, з, ц, с, напр. дорога, рука, муха, звуки к, ц, в ч, напр. ко-

зак, німець. Подвоєння приголосних: напр. життя, весілля, суддя.

Баляда: “Русалка” Т. Шевченка.

Січень. Морфологія: Чергування приголосних; о, е з і, ненаголошені: е, и.

Байка: “Вовк та ягня” Л. Глібова.

Лютий. Складені слова: краєзнавство, Тернопіль, чужомовні слова: ідея, інструкція, критика та їх правопис.

Синтакса: підмет, присудок: простий, складений.

Ліричний твір: Елегія: “Мені однаково” Т. Шевченка.

Ода: “Вічний революціонер” Ів. Франка.

Березень. Синтакса. а) Підрядно-складені речення з сполучником: що, щоб, аби, як, бо, неначе, напр. Чи винна голубка, **що** голуба любить? Заревли великі дзвони, **щоб** сідали хлопці коні. **Неначе** птахи чорні в гаї, козацтво сміливе літає, і т. ін. б) та з складеним сполучником: через те що, тому що, напр. Він не прийшов на лекцію, через те що був хворий.

“Над рікою” Б. Лепкого.

Квітень. Синтакса. а) Підрядні підметові речення: напр. Цю роботу виконає кожний, хто не лінується працювати. б) Присудкові: напр. Міст такий, що може провалитись. в) Додаткові: напр. Спитай його, чи він прийде до мене. г) Означальні: напр. Купи таку ручку, якою зручно писати.

Посланне: “До товаришки” Л. Українки.

Травень. Синтакса. Підрядні обставинні речення: а) способу: напр. Зареготався дід наш дужий, аж піна з уса потекла; б) місця: напр. Де кров текла козацька, могили чорніють; в) часу: напр. Тільки тоді він зрозумів свою помилку, коли натрапив на небезпеку; г) причини: напр. Урожай був малий через те, що не було дощів; г) умови: напр. Якби ви з нами подружились, багато б дечому навчились.

Молитва: “Псальми” Т. Шевченка.

Червень. Повторення опрацьованого матеріалу.

VI. відділ

Вересень. Повторення переробленого матеріалу з граматики з V. відділу.

Жовтень. Відміна йменників чоловічого, жіночого, середнього роду. Відміна йменників, що не мають однини. Правопис складених іменників.

Сатира: “Кавказ” Т. Шевченка.

Листопад. Прикметники: відміна, ступенювання. Прикметники-йменники: (будівничий). Правопис складених прикметників (ясноблакитний).

Драматичний твір: трагедія: “Байда, князь Вишневецький” П. Куліша.

Грудень. Відміна кількісних числівників. Правопис числівників. Відміна особових займеників.

Історична драма: “Бондарівна” Карпенка Карого.

Січень. Відміна займенників присвійних, вказівних, означальних. Правопис займенників. Дієслова з часткою -“ся”.

Побутова драма: “Безталанна” Ів. Тобілевича.

Лютий. Види, часи, способи дієслів. Частка “не, ні” при дієслові для заперечення дії, напр. “Слава не поляже”, і як стверджувально-підсильне значення, напр. “Де тільки я не ходив, що тільки не говорив — не помогло”.

Комедія: “Мартин Боруля” І. Тобілевича.

Березень. Дієприкметник, дієприслівник. Частка “не” з дієприкметником.

Комічна оперета: “Наталка Полтавка” І. Котляревського.

Квітень. Синтакса. Безсполучникові складено-підрядні речення, напр. День обіцяє бути погожий, на небі ні хмариночки, ні плямочки. Складені речення з кількома підрядними, напр. Старий заховався в степу на могилі, щоб вітер по полі слова розмахав, щоб люди не чули.

Жарт: “На перші гулі” С. Васильченка.

Травень. Синтакса. Складені речення з рівнорядними і підрядними реченнями, напр. Поговоривши на ту тему, гості почали пращатись, але тут Тетяна згадала, чого вона прийшла. Пряма й непряма мова: напр., І голос сильний нам з гори, мов грім, гримить: “Лупайте цю скалу”. І голос сильний нам з гори мов грім гримить, щоб ми лупали цю скалу. Перетворення прямої мови в непряму: напр. “До вас гості їдуть” — повідомила сусідка. Сусідка повідомила, що до нас гості їдуть.

Проза: Історична повість: “Захар Беркут” І. Франка.

Червень. Повторення найважливішого матеріалу.

VII. відділ

Вересень. Повторення синтакси з VI. відділу.

Жовтень. Проза: Побутовий роман. “Хмари” Нечуя-Левицького. Пояснити: епітет. З історії літератури: Слово о полку Ігореві.

Листопад. Проза. Історичний роман. “Кармелюк” М. Старицького. Пояснити: порівняння. З історії літератури: літописи.

Грудень. Проза. Побутова повість: “Соняшний промінь” Б. Грінченка. Пояснити: гіперболя. З історії літератури: Паломник Данило.

Січень. Історичне оповідання: “Олеся” Б. Грінченка. Пояснити: персоніфікація. З історії літератури: Поучення князя Володимира Мономаха дітям.

Лютий. Побутове оповідання: "Сестра" М. Вовчка. Пояснити: пейзаж. З історії літератури: Пісня про віщого Олега С. Руданського.

Березень. Новеля: "Новина" В. Стефаніка. Пояснити: ступенювання. З історії літератури: Іван Вишенський.

Квітень. Казка про вовка і лисичку. Пустельник і медвідь. З історії літератури: Драма різдвяна й великодня.

Травень. Переказ: Про Михайлика й золоті ворота. Пояснити: метафора. З історії літератури: Вертеп. Скворода.

Червень. Повторення найважливішого матеріялу.

VIII. відділ

Вересень. Повторення найважливішого матеріялу з VII. відділу.

Жовтень. Історія літератури: Острог, як культурний осередок. Львівська Братська Школа.

Листопад. Історія літератури: Могилянська Академія. Початки драми.

Грудень. Історія літератури: Шкільна, історична драма. Думи.

Січень. Історія літератури: Козацькі літописи. І. Котляревський.

Лютий. Історія літератури: Т. Шевченко, Кирило-Методіївське Братство.

Березень. Історія літератури: І. Нечуй-Левицький, Л. Глібів, П. Куліш, Марко Вовчок.

Квітень. Історія літератури: М. Шашкевич, Ю. Федькович, Карпенко-Карий, Ів. Франко.

Травень. Історія літератури: Леся Українка, О. Олесь, М. Рильський, П. Тичина.

Червень. Історія літератури: М. Хвильовий, М. Куліш.

ДОДАТКОВА ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ для обох відділів одно-класової школи

III. + IV. відділи

Вересень. Повторення: Іменники, прикметники, дієслова. Опрацювати одну читанку, один вірш.

Жовтень. Іменники: роди, числа, відмінки, відміни. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Листопад. Прикметники: роди, числа, відмінки, відміни. Ступенювання прикметників. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Грудень. Займенники: поділ і відміна. Числівники: головні, порядкові, збірні, складені, дробові. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Січень. Дієслова: особи, числа, часи, способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Опрацювати дві читанки, один вірш.

Лютий. Прийменники. Прислівники часу, місця, способу. Ступені прислівників. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Березень. Сполучник, вигук, частка. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Квітень. Прості непоширені й поширені речення. Підмет, присудок, додаток, означення, обставина. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Травень. Рівнорядно - складені речення: сполучникові. Опрацювати дві читанки, один вірш.

Червень. Рівнорядно - складені речення: безсполучникові. Опрацювати одну читанку, один вірш.

ДОДАТКОВА ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ для обох відділів одно-клясової школи

V. + VI. відділи

Вересень. Фонетика: звуки, букви, голосні, приголосні, склади, апостроф.

Епічний твір: епопея "Гайдамаки" Т. Шевченка.

Жовтень. Морфологія: основа, закінчення, корінь, наросток, приросток. Чергування приголосних: г, к, х, в з, ц, с, напр. дорога, рука, муха. Поема історична й побутова: а) "Панські жарти" Ів. Франка, б) "Наймичка" Т. Шевченка.

Листопад. Іменники, прикметники та їх відміни. Байка, "Вовк та ягня" Л. Глібова. Ода "Вічний революціонер" Ів. Франка.

Грудень. Числівники та їх правопис. Займенники та їх поділ. Баляда "Русалка" Т. Шевченка, "Над рікою" Б. Лепкого.

Січень. Дієслово, особи, числа, часи. Посланне: "До товаришки" Л. Українки. Молитва: "Псалми" Т. Шевченка.

Лютий. Синтакса. Підрядно-складені речення зі сполучником: що, щоб, аби, неначе. Сатира: "Кавказ" Т. Шевченка. Драматичний твір: Трагедія "Байда, князь Вишневецький" П. Куліша.

Березень. Синтакса. Підрядно-обставинні речення: способу, місця, часу. Історична драма: "Бондарівна" Карпенка-Карого. Побутова драма: "Безталанна" Ів. Тобілевича.

Квітень. Синтакса. Складені речення з рівнорядними і підрядними реченнями. Комедія: "Мартин Боруля" Ів. Тобілевича. Жарт: "На перші гулі" С. Васильченка.

Травень. Пряма й непряма мова. Комічна оперета: "На талка Полтавка" Ів. Котляревського.

Червень. Історична повість: "Захар Беркут" Ів. Франка.

6) ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Кляса III. і IV.

(Княжа доба до року 1340)

Вересень. Гутірка про рідну історію, як дуже важний і улюблений предмет кожного українця. Заснування Києва. Св. Андрій на горах Києва. Кий, Щек, Хорив і сестра Лебідь. Аскольд і Дир. Їх похід на Царгород.

Жовтень. Олег. Похід на Царгород. Умова з греками. Смерть Олега. Ігор. Війна з деревлянами. Смерть Ігоря. Ольга. Війна з деревлянами і прилучення їх краю до київської держави. Ольга, перша українська княгиня, християнкою (957 рік).

Листопад. Святослав Завойовник. Похід на хозарів. Війна з болгарами. Війна з греками. Мир з греками. Печеніги. Смерть Святослава (972 рік).

Грудень. Володимир Великий. Прилучення Галичини і Холмщини до української держави. Кожом'яка. Хрищення Володимира. Хрищення України (988 рік). Церкви. Школи. Смерть Володимира (1015 р.). Володимир — "Ясне Сонечко".

Січень. Ярослав Мудрий. Злука земель. Опіка над монастирями. Печерська Лавра. Українське право (Руська Правда). Могутність Ярослава. Подружжя дітей. Поділ України. Заповіт Ярослава Мудрого.

Лютий. Володимир Мономах. Війна з половцями. Похід Ігоря на половців. Москвини. Татари. Зруйнування Києва. Кінець київської держави (1240).

Березень. Галицько-волинська держава. Галичина. Поляки. Угри. Ростиславичі. Василько. Ярослав Осьмомисл. Роман Мстиславич. З'єднання Галичини з Волинню. Папські послі. Похід на Польщу. Смерть Романа.

Квітень. Король Данило Галицький. Його молодість. Татари. Приготування до війни з татарами. Нові міста: Холм, Львів. Данило королем. Війна з татарами. Смерть Данила (1264 р.).

Травень. Наслідники Данила: Лев I., Юрій I., Лев II. і Андрій упорядковують галицьке князівство і роблять його могутнім. Прилучення Закарпатської України. Смерть Юрія Тройденовича (1340). Галичина під Польщею.

Червень. Повторення проробленого матеріялу.

Кляса V. і VI.

(Доба від 1340-1784)

Вересень. Польське панування в Галичині. Литва. Литовське панування. Злука Литви з Польщею. Персональна Унія (Ягайло-Ядвига). Люблинська Унія (1569).

Жовтень. Князь Костянтин Острозький. Острозька Академія. Братства. Львівська Ставропігія. Друкарні (Іван Федорів). Церковна Унія (1596) в Бересті. Йосафат Кунцевич.

Листопад. Турки. Турецька неволя. Галери. Яничари. Козаки. Дмитро Вишневецький. Запорозька Січ.

Грудень. Козацькі звичаї (життя, зброя, гетьмани, старшини, полки, сотні, Рада, вибір гетьмана, чайки). Іван Підкова. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.

Січень. Гетьман Богдан Хмельницький. Війна з поляками (Жовті Води, Корсунь, Пилявці, Львів, Збараж, Ярема Вишневецький, Зборів). Гетьманська столиця Чигирин. Новий лад. Тиміш Хмельницький.

Лютий. Союз з Москвою. Берестечко. Батіг. Переговори у Переяславі. Присяга (1654 р.). Невдоволення народу. Союз із Швецією і Семигородом. Іван Виговський. Перемога під Конотопом. Петро Дорошенко. Союз з турками.

Березень. Іван Мазепа. Цар Петро I. нищить козаків і селянство. Мазепа проти Москви. Союз із шведами. Батурин. Полтава. Смерть Мазепи. Пилип Орлик.

Квітень. Гетьман Іван Скоропадський. Павло Полуботок. Кирило Розумовський, останній гетьман України (1764).

Травень. Зруйнування Січі. Петро Кальнишевський, останній кошовий. Соловки. Гайдамаччина. Максим Залізняк. Іван Гонта. Коліївщина.

Червень. Повторення проробленого матеріалу.

Кляса VII. і VIII.

(Нова доба)

Вересень. Правобережна Україна під Польщею. Семен Палій. Гайдамаки. Розбори Польщі. Галичина під Австрією (1772). Українська мова й письменство в Великій Україні і в Галичині.

Жовтень. Будителі народу у Великій Україні. Іван Котляревський, Енеїда 1798, в Галичині Маркіян Шашкевич (Дністрова Русалка) 1837., на Буковині: Осип Юрій Федькович (1861). Революція в Австрії 1848 р. Головна Українська Рада, часопис "Галицька Зоря". Знесення панщини в Австрії.

Листопад. Духовий розвиток Галичини. Наукове Т-во ім. Шевченка. Товариство "Просвіта" і його діяльність (1868).

Грудень. Скасування кріпацтва в Росії і в Україні (1861). Заборона українського письменства в Україні (1876). Кирило-Методіївське Братство. Перша революція в Росії в році 1905.

Січень. Перша світова війна (1914). У. С. С. Друга революція в Росії (1917) і в Україні. Українська Центральна Рада (7. IV. 1917). Михайло Грушевський.

Лютий. Проголошення самостійности України (22. I. 1918). Берестейський мир (9. II. 1918).

Березень. Павло Скоропадський гетьманом України (29. IV. 1918). Січові Стрільці. Коновалець. Петлюра. Самостійна Галичина (I. XI. 1918). Українська Галицька Армія. Боротьба з поляками й большевиками. Злука всіх українських земель (22. I. 1919).

Квітень. Панування большевиків в Україні. Крути. Базар.

Травень. Проголошення віднови української Державности у Львові (30. VI. 1941). Галичина й Україна під німецькою окупацією (1941-1944). Масова еміграція.

Червень. Перша еміграція до Канади і її праця (рік 1891). Друга еміграція (1921). Її культурна праця в Канаді. Третя політична еміграція (1945). Її культурно-освітня праця.

в) ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

Розподіл навчального матеріалу з географії України
для вечірніх шкіл у Канаді

Класи: III. і IV.

Вересень. Мапа України. Сторони світа на мапі. Глобус — земська куля. Положення України. Європа.

Жовтень. Границі України і їх рисунок. Порівняння величини України з величиною Канади. Кількість населення в Україні і в Канаді.

Листопад. Поверхня України: рівнини, низини, височини, гори Кавказ, Кримські гори, Карпати. Краєвиди, показ і їх обговорення.

Грудень. Підсоння-клімат, порівняння пір року в Україні і в Канаді. Важніші ріки, Дніпро, Дністер, Сян, Бог, Кубань, Донець, Дон. Рисунок на мапі.

Січень. Стави, озера, моря; Чорне море, Озівське і Каспійське. Управні поля, ліси, лісостеп і степ. Порівняння з Канадою.

Лютий. Свійські і дикі звірята на українській землі. Птахи (перелетні й домашні птиці). Пожиток з звірят і птиць.

Березень. Важніші міста в Україні; Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса й інші міста. Згадати теж історичні міста, як: Київ, Львів, Галич, Перемишль, Теребовля, Холм, Полтава, Суботів і інші.

Квітень. Населення України; його склад — сусіди. Сільське і міське зайняття людности.

Травень. Оселі мешканців: села, хутори й міста. Будова осель: будівельний матеріал; дерево, глина, камінь, цегла, солома, дахівка, гонти і бляха.

Червень. Ноша сільської і міської людности.

Класи: V. і VI.

ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ

Вересень. Географічна сітка. Географічна довжина й ширина. Географічне положення України. Політичні та етнографічні границі.

Жовтень. Сільське господарство. Управа ріллі. Давня і теперішня техніка способів управи. Рільничі машини; трактори, сівалки, молотілки і комбайни. Роди збіжжя і їх ужиток.

Листопад. Випас тварин. Молочарство. Молочарські спілки: — “Маслосоюз”. Вивіз рогатої тварини і беконів за границю. Цукроварство. Цукровий буряк. Промислові рослини: лен, коноплі, мак, соняшник і ріпак. Броварні й гуральні. Риби і їх перетвори.

Грудень. Копальні. Кам'яне вугілля (Донбас), буре (Зах. Україна, Київщина), торф. Нафта (Борислав, Кавказ, Кубанщина). Земний газ (Дашава). Земний віск (Підкарпаття).

Січень. Кухонна сіль (Калуш, Донбас). Соляні джерела. Кам'яна сіль (Донбас, Закарпаття). Виробнича глина, ганчарство, кераміка — каолін (Бердичів, Вінниця, Маріюпіль), порцеляна.

Лютий. Копальні: залізної руди (Кривий Ріг), мангану (Нікополь), ртуті, міді, цинку, олова. Залізні фабрики (гути), машино-будівельні (Дніпропетровськ, Запоріжжя, Харків, Одеса, Юзівка, Київ). Дніпро-водноелектрична станція.

Березень. Хемічна промисловість (Донбас), виріб соди, лугів, штучних добрив, мила. Скляні гути (Львів, Жовква, Житомир), паперові вироби (Передкавказзя, Волинь), виправа шкіри (Херсонщина, Київ, Волинь, Львів, Станіславів). Деревний промисл (Підкарпаття, північно-західні землі).

Квітень. Шляхи й засоби сполучення. Звичайні дороги (подорож восени і навесні). Биті дороги (шляхи), залізні дороги, автостради, водяні дороги, повітряні шляхи. Сполучення: пошта, телеграф, телефон, радіо. Торгівля, купецтво, кооперація.

Травень. Українці поза межами своєї Батьківщини в різних країнах Європи і поза нею. Українці в Америці — в Сп. Держ. Америки, в Канаді, в Бразилії, в Аргентині і др., в Австралії, в Азії (Зелений клин, Сибір), в Африці (Туніс). Причини, які змусили українців на переселення перед другою світовою війною і після неї.

Червень. Національне й політичне значення української еміграції.

Г) ПРОГРАМА НАВЧАННЯ СПІВУ

Загальні завваги

Річний план годин для 2-класової школи передбачує 40 годин на навчання пісень та на підготовку шкільних публичних виступів. Цю кількість годин належить поділити так, щоб навчання пісень та драматично-мистецьких імпрез чергувалося в кожному місяці вже від початку шкільного року. Приклад: Якщо один тиждень присвячуємо на навчання пісень, то другий наступний тиждень на підготовку драматичної штуки і так упродовж цілого року.

Рідна школа повинна влаштовувати впродовж шкільного року три публичні імпреди, а то: Св. Миколая, День Тараса Шевченка і "Попис дітей" при кінці року. Підготовка до названих імпред повинна б провадитися вже від початку жовтня. Добір п'єс, деклямацій (індивідуальних і збірних), пісень для дво- чи три-голосового хору, ритмічних вправ, діялогів і т. п. — це все треба устійнити найдалше до кінця місяця вересня.

Цей річний план реалізувати на годинах української мови (деклямації, діялоги) і на годинах співу.

Кожна, і найважча праця, основно передумана й розложена на довший протяг часу, не справить великих труднощів і турботи, а дасть бажані позитивні успіхи і моральне вдолля для вчителя.

С П І В

Вступ

Українська пісня, як відтворення духової культури нації, належить до найкращих пісень у світі і змагається за перше місце в крузі народів на континентах земної кулі. Українська музично-народня творчість криє в собі невичерпаний скарб обрядових, історичних і побутових пісень.

Визвольні — н. пр. — змагання українського народу за незалежність і соборність українських земель творили і творять щораз то свіжі змістом, духом і мелодією пісні, що стають всенароднім скарбом.

Культ української пісні на рідних землях поширений у всіх клітинах громадсько-національного життя. Ні одна національна імпреза, чи свято, ювілеї установ сільського, повітового, краевого чи загально-національного характеру, не відбулися без нашої величної, мелодійної пісні. Наша пісня втішається найбільшою любов'ю, пошаною з-поміж всіх інших скарбів духової культури.

Тому завданням української школи є плекати між шкільною молоддю — цим цвітом нації — українську пісню, вивчати їх тексти та милозвучні мелодії, бо вони не лиш освідомлюють, зміцнюють, об'єднують молоденький дух дитини, але й кристалізують її національно-патріотичні почування, розбуджують любов і пієтизм до далекої, за те дорого, батьківщини її рідних батьків.

I-ша кляса

Тижнево: 1 година

В першому році навчання вивчати дуже легенькі пісні, так під оглядом тексту, як мелодії і ритму. Добирати пісні відповідні до голосової ширини дитини (від d^1 до d^2) з життя дитини дома, в школі, даліше релігійні, про Україну, пісні до гор і забав. При цьому переводити тактування — $2/4$ такту та улажувати марші з співом. Впродовж року вивчити і закріпити 6 до 8 пісень.

II. кляса

Тижнево: 1. година

Добирати й вивчати пісні подібного характеру, як у клясі I-ій. Узгляднювати вже пісні, в яких голосова скаля поширена на C^1 в долині до E^2 вгору. Починати вже практично стосувати динаміку "П" і "Ф". Руками рук, також і рисунком на таблиці, пояснити такти $2/4$ і $4/4$. В тих тактах проводити марші з співом. Відбувати з піснею гри, забави і вправи. Вивчити ритмічні вартості: ціла нота, половина, ціла павза, половина павзи.

Вивчити і закріпити 6 до 8 пісень.

III. і IV. кляси

Тижнево: 1. година

В цих клясах впроваджуємо нотове письмо, ключ Г, такти. Вивчуємо скалю Ц-дур, даємо поняття про інтервали: прима, секунда, терція, кварта, квінта, секста, септима, октава. Після докладно засвоєної скалі Ц-дур та інтервалів вивчуємо скалю А-моль. Пояснюємо різницю між дуровою а мольовою скалями. З тактів пояснити такти $2/4$, $4/4$ і $3/4$, а з динаміки вяснити знаки "П", "Ф", "ПП", "ФФ". З ритміки вивчити чвертки, вісімки та такі ж павзи. Навчання пісень відбувати методом сольфеджо. Пробувати впроважувати двоголосовий спів. Вивчити 6 до 8 пісень.

V. і VI. кляси

Тижнево: 1. година

Повторити і основно засвоїти матеріал з III. і IV. кл. Зasadничу увагу звернути на опанування скалі "Ц-дур", "А-моль", інтервалів. Науку продовжувати сольфеджо на ос-

нові нотового письма на таблиці та в учнівських зшитках. Вивчити тризвук в дурових і мольових акордах, засвоїти "Г-дур" і "Е-моль". З ритмічних вартостей взяти шістнадцятки, такі ж павзи, а з динаміки "крешендо, декрешендо", подаючи виловими рисками над нотовим письмом темп: "Анданте", "Ленто". В цих клясах впроваджуємо триголосовий спів. Вивчити 6 до 8 пісень.

VII. і VIII. кляси

Тижнево: 1. година

Повторити матеріал з попередніх кляс.

Навчання дальше методом сольфеджо, або довільним інструментом. Збільшуємо пізнання і дурових, і мольових скаль, як: "Ф-дур", "Д-моль". Темп: „Алегро”, „Модерато”. Наголоси в словах і мелодії, акорди дурові і мольові в ново-засвоєних скалях.

В цих клясах організуємо триголосовий хор, тобто перші і другі сопрани та альти. Виучуємо 6 до 8 пісень.

I. відділ

Вересень. Пісня: Я лисичка, я сестричка...

Жовтень. Пісня: Танцювали миши по бабиній хижі...

Листопад. Пісня: Школярі: Як погода надворі, вибігали школярі...

Грудень. Пісня: Жучок: Ходить жучок по долині, а жу-чиха по ялині.

Січень. Колядки.

Лютий. Пісня: Ой у полі могила...

Березень. Пісня: Десь тут була подоляночка...

Квітень. Пісня: А вже весна...

Травень. Пісня: Іди, іди дощику...

Червень. Повторення.

II. відділ

Вересень. Пісня: Ой у полі нивка...

Жовтень. Пісня: За городом качки пливуть...

Листопад. Пісня: Їхав козак за Дунай...

Грудень. Колядки.

Січень. Пісня: Грицю, Грицю, до роботи...

Лютий. Ритміка: Ціла нота. Пісня: Ой літає соколونько...

Березень. Ритміка: Ціла павза. Пісня: Там на горі сніг біленький...

Квітень. Ритміка: Половина ноти. Пісня: Ой вийся, хмелю...

Травень. Ритміка: Половина павзи. Пісня: У лісі, літом...

Червень. Ритміка: Ціла і половина ноти і павзи. Повто-рення пісень.

III. і IV. відділи

Вересень. Нотове письмо, ключ, такт 4/4. Пісня: Стоїть явір над водою...

Жовтень. Скаля Ц-дур (півтони між 3-4, 7-8). Ритміка: чвертка та її павза. Пісня: Гей там на горі Січ іде...

Листопад. Інтервали: прима, секунда, терція, кварта. Пісня: Реве та стогне Дніпр широкий...

Грудень. Інтервали: квінта, секста, септима, октава. Колядки.

Січень. Скаля: А-моль (півтони між 2-3, 5-6). Пісня: Віє вітер, віє буйний...

Лютий. Різниця між дуровою, а мольовою скалями. Пісня: Як умру...

Березень. Такти: 2/4, 3/4. Пісня: Гей у лузі червона калина...

Квітень. Динаміка: п., пп., ф., фф., мф. Пісня: Ой по горі, по горі...

Травень. Ритміка: вісімка та її павза. Пісня: Летить галка через балку...

Червень. Підготовка до шкільного попису.

V. і VI. відділи

Вересень. Повторення: скаля Ц-дур, А-моль. Пісня: Їхав козак за Дунай...

Жовтень. Повторення інтервалів. Пісня: Над річкою беріжком...

Листопад. Акорди дурових і мольових скаль. Пісня: Реве та стогне Дніпр широкий...

Грудень. Скаля Г-дур. Колядки.

Січень. Скаля Е-моль. Пісня: Садок вишневий...

Лютий. Ритміка: шістнадцятка та її назва. Пісня: Як умру...

Березень. Динаміка: крешендо, декрешендо. Пісня: Їхав стрілець на війноньку...

Квітень. Темп: Анданте, ленто. Пісня: Ой по горі, по горі...

Травень. Повторення: акорди дурових і мольових скаль. Гімн: Ще не вмерла Україна...

Червень. Підготовка до шкільного попису.

VII. і VIII. відділи

Вересень. Повторення: Скаля Ц-дур, А-моль. Пісня: Їхав козак за Дунай...

Жовтень. Повторення: Г-дур, Е-моль. Пісня: І шумить, і гуде...

Листопад. Повторення: Інтервали. Пісня: Реве та стогне...

Грудень. Ритмічні вартості: Ціла нота аж до 16-ки включно, так же само і павзи. Пісні: Колядки.

Січень. Скаля Ф-дур (Ф). Пісня: Садок вишневий...

Лютий. Скаля Д-дур. Пісня: Як умру...

Березень. Темп: АLEGRO, Модерато, Фермата. Пісня: Ой видно село...

Квітень. Скаля Д-дур. Пісня: Ой по горі, по горі...

Травень. Скаля Г-моль. Пісня: Гімн: Ще не вмерла Україна...

Червень: Повторення: Скаля Д-дур, Г-моль. Підготовка до попису.

ЗАВВАГА: 1. У кожному відділі, очевидно, гімн: О КАНАДА... 2. Якщо пісні, призначені для поодиноких відділів справлятимуть певні труднощі, можна добирати інші, легші що-до тексту і мелодії. Засадничо: Добір пісень може бути довільний.

III.

а) МЕТОДИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Методика вимагає від учителя великої самопевности та самостійности так у підборі способів, як і засобів навчання. Хоча маємо вже устійнені методи навчання, однак учитель, пізнавши їх, виробляє по деякому часі практики власну методику й застосовує її впродовж своєї педагогічної праці. Методика, це наука про способи навчання. Вона подає правила і вказівки для практичного навчання. Методику ділимо на загальну і спеціальну. Загальна методика вказує на методичні засади, на організацію методичних одиниць або лекцій та на формальне навчання. Спеціальна методика звертає увагу на правила, засади і форми навчання поодиноких предметів. В педагогічному значенні метода, це постійне й плянове поступовання вчителя під час навчання і виховання.

В основу загальної методики кладемо такі засади:

1) **Повна самостійність учителя.** Всяке навчання учитель основує на активній, чинній поставі учнів. Все знання учні здобувають власним зусиллям, а вчитель має керувати їх працею, хіба в трудніших випадках стає їм до помочі.

2) **Ступенювання труднощів.** Навчання починаємо від легких речей і прямуємо ступнево до тяжких, трудніших.

3) **Зацікавлення** — це дуже важний чинник у навчанні. Вести лекцію в повнім зацікавленні — це велика штука, бо тоді спостерігаємо в класі співпрацю, увагу, психологічну карність і правдиве зацікавлення учнів новими відомостями.

4) **Унаочнення.** Наука полягає в тому, що кожную нову річ учні мають оглядати, дотикати, смакувати. Краще повести учнів до фабрики, друкарні, варстатів праці, чи ін. установ і там на дійсних предметах усе показати, ніж читати про це все читанки й давати пояснення.

5) **Черговість навчального матеріялу.** Новий навчальний матеріял подавати так, щоб він мав логічний зв'язок з старим, уже переробленим матеріялом. Скоків, чи прогалин між старим і новим матеріялом не повинно бути.

6) **Концентрація.** Навчання групуємо біля одного основного й найважливішого предмету. Тим предметом у канадських рідних школах є українська мова.

Загальна методика має три форми навчання:

1) Викладову, або акроаматичну.

2) Питальну, або еротематичну.

3) Дослідну, або геврестичну.

Викладової форми в повнім розумінні цього слова в народніх школах майже не вживається. Головною ціхою питальної форми є питання, які вчитель ставить учням. Ці питання мають характер напроваджуючий. Однак треба вистежитися надмірної скількості питань, а давати змогу учням ставити питання.

Дослідна форма споріднена з питальною, бо й тут учитель ставить питання. Однак ці питання мають характер **завдання**, де учні шукають способів, як дане завдання розв'язати. Наприклад: Учням показуємо малюнок. На малюнку бачимо розлогий краєвид, леваду, де пасеться худоба, далі видніє великий ліс, обрій. Біля худоби бавляться три хлопці й дві дівчині. Показуючи учням цей малюнок, учитель питає: Кого бачимо на цьому малюнку? Відповідь: Три хлопці й дві дівчині. Друге питання: Що бачимо на цьому малюнку? Це друге питання наміряє розвинути спостереження учнів у ширшому розумінні, тому воно є завданням.

В навчальній практиці обі форми навчання, цебто питальна і дослідна, чергуються навіть під час переведення одної методичної одиниці.

Будова лекції

Найменшою під оглядом часу клітиною навчання є методична одиниця, або лекція. В методичну одиницю вміщуємо частину навчального матеріалу, що маємо вичерпати під час точно означеного часу. Цей навчальний матеріал мусить творити логічну цілість. Всі методичні одиниці, як логічні цілості мусять бути з собою тісно пов'язані, мов коліщатка в ланцюгу.

Організація методичної одиниці

Типова лекція триває 45 хвилин.

Складові частини лекції:

- 1) Молитва й перевірка приявности учнів (5 хвилин).
- 2) Перевірка домашнього завдання (10 хвилин).
- 3) Подавання нового матеріалу (20 хвилин).
- 4) Закріплення (5 хвилин).
- 5) Завдання додому (5 хвилин).

Завваги до поодиноких частин лекції:

1) Перевіряючи присутність учнів, учитель звертає свою увагу на всіх, що своєчасно з'явилися до школи, а це впливає на учнів позитивно. Неприявних на лекції минулого дня, вчитель має запитати про причину їх відсутности та відповідно зареагувати на пояснення, що їх дають учні. Це дисциплінує учнів, виховує й привчає їх відповідати за свої вчинки.

2) Перевірка домашнього завдання обов'язкова. Маємо дві форми домашнього завдання: усну й письмову. Усна перевірка є тоді, коли учні мали завдання додому, напр. навчитися вірш напам'ять, оповідання опрацьованої читанки в школі, або навчитися плинно читати.

Усне завдання перевіряємо системою запитань, ставлених до всієї класи. Відповідь дають, або покликані учні, або один учень.

Перевірка письмового домашнього завдання може відбуватися фронтально, або індивідуально. Фронтальна перевірка відбувається так: Покликаний учень відчитує свою письмову роботу, а решта учнів слідкують за читанням у своїх зшитках. (Це відноситься до такого домашнього завдання, як відпис з книжки, відповіді на поставлені питання.) Учні, що інакше формулювали свої речення, як прочитане, мають зголоситися до перевірки. Під час фронтальної перевірки, учитель обов'язаний бодай побіжно, зором переглянути праці всіх учнів, переходячи й на момент здержуючися біля кожного учня.

Індивідуальна перевірка письмового дом. завдання відбувається в класі в цей спосіб, що вчитель дає питання учням до відповіді. Учні відповідають, а за цей час учитель перевіряє письмові завдання. Така перевірка дуже неточна, безрезультатна. Поза класною перевіркою, учитель повинен перевірити домашні завдання бодай раз у тиждень, в себе вдома.

3) Подавання нового матеріалу, це найважливіша частина методичної одиниці. Вона відбувається шляхом оповідання, або читання читанки з книжки. В оповіданні вчителя має бути ясно визначена тема, записана на таблиці. Переходячи до оповідання, вчитель мусить пов'язати його з попередньо опрацьованою темою. Цей зв'язок методичних одиниць дається переводити дуже виразно в навчанні історії, географії. Якщо тема зовсім нова, учитель повинен бодай одним-двома реченнями збудувати місток зв'язку з опрацьованою ранше темою. Новий матеріал треба розділити на дві, три й більше частин. Після розповіді першої частини, треба виявити головну думку й перепитати учнів. Подібно поступаємо з іншими частинами. Всі головні думки треба записувати на таблиці. Оповідання вчителя має бути унаочнене різним дидактичним матеріалом, як: портретами, малюнками, таблицями, картами, моделями і т. п.

Як треба переводити нову лекцію шляхом читання з книжки, подано пояснення в спеціальній методиці, в розділі про роди читань.

4) Частинне закріплення нового матеріалу набувають учні вже під час відпитання поодиноких частин лекції. Властиве закріплення відбувається так:

- а) учитель переповідає ще раз основні думки нової лекції,
- б) короткими реченнями в'яже поодинокі частини в цілість,
- в) ставить питання, а учні відповідають,
- г) учні самостійно оповідають,
- г) дає тему на дом. завдання, якщо це вказане.

5) На підготовку дом. завдання мусить бути призначено 3-5 хвилин часу. Завдання додому має велике морально-виховне значення, бо дає повне задоволення учням за їх

вижку, умову працю в поширенні знання за час одної методичної лекції. Завдання додому подає вчитель лише з цього навчального матеріалу, що його основно опрацював на останній, або передостанній лекції. Тема й питання на домашнє завдання мають бути приготовані вдома, під час підготовки до лекції.

Постава й такт учителя

1) Кожний учитель обов'язаний солідно підготовлятися до кожної лекції, бо тим чином вдержує завжди зразкову увагу, а головнo психологічну карність в учнів.

2) Постава вчителя в класі має бути спокійна, з нахилом щирої приязні до учнів. Під час ставлення питань повинен стояти в одному місці, обсервувати всю класу. До відповіді покликувати одного учня. Питання ставити до цілої класи.

3) До учнів не говорити, якщо вони зайняті, напр. тихим читанням або письмовою роботою і т. п.

4) Питання достосовувати до умового розвитку учнів.

5) Накази мають бути: короткі, ясні, зрозумілі, але не шорсткі.

6) Відповіді учнів повинні бути: ясні, виразні й висказані повними реченнями. Відповіді "так", чи "ні" не мають в народніх школах жодного значення.

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА

Роди читань

Розрізняємо два роди читань: статаричне й курсоричне.

Статаричне читання застосовуємо тоді, коли маємо переробити різні читанки, чи вірші. Перед читанням речевої читанки даємо вичерпні речеві пояснення і аж потім приступаємо до властивого читання. Під час самого читання пояснюємо тільки незнані слова.

Курсоричне читання застосовуємо тоді, коли ходить нам про це, щоб учні опанували техніку читання. При цьому треба уважати, щоб учні виразно вимовляли слова, звертали увагу на інтерпункції, модулювали голос, звільняли, чи прискішували темп читання. Часто — як добрий приклад до наслідування — сам учитель відчитає читанку, або її частину. Змагаємо до цього, щоб учні пізнали милозвучність, багатство, красу рідної мови й набрали до неї любови й пошани.

Читанку **етичного** характеру ділимо на логічні частини. Кожну частину перечитуємо, висновуємо головну думку і відпитуємо. Головні думки занотовуємо на таблиці, а учні в зшитках. Після скінчення читання й відпитання всіх логічних частин, пов'язуємо всі частини в одну цілість кількома головними питаннями, а вкінці, при активній участі учнів, вияснюємо моральну науку.

Оповідання, читанки історичного характеру, описи по-
дорожжя і пригод вимагають докладнішої підготовки, вияс-
нення та нав'язання з іншими набутими відомостями. При
цьому треба послуговуватися картами, образами, ілюстрація-
ми, портретами, тощо. Дальше слідує речеві вияснення
подій, акцій, справ, що приходять в читанці, аж після цього
приступаємо до статаричного читання.

Вірш, як поезія. Перед читанням вірша подаємо речеві
пояснення та пояснення незрозумілих слів-зворотів. Після
цього читаємо, як курсоричне читання з відповідною моду-
ляцією голосу.

Вірш речевого характеру, байку, казку, віршове опові-
дання, опис, переробляємо як звичайні речеві читанки.

б) ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

для учителя історії України в вечірніх школах у Канаді й Америці

До навчання історії кожний учитель мусить добре приготуватися. Найперше він мусить сам себе перевірити, чи зможе він це високе завдання виконати. Він мусить пам'ятати, що за невиконання, чи за эле виконання цього важного завдання — він стягає відповідальність на себе перед Богом і перед своїм народом. Він має учнів не тільки вчити, але й виховувати. Тому ліпше не братися за діло, коли хтось не чується на силах, що його виконає. Викладати історію може тільки учитель-педагог, належно озброєний методично-дидактичним знанням.

Готуючися до навчання історії, учитель мусить знати: 1) що вчити, 2) як вчити, 3) кого вчити.

1) Що вчити? Українська історія — це дуже обширний матеріал. Усієї історії учитель не зможе виложити в вечірній школі. Викладач мусить вибирати найважливіші й найсвітліші сторінки, оставляючи в тіні темні картини. Учитель історії мусить знати мету навчання історії в рідній школі. Він мусить впоїти в молодь любов до свого народу й пошану до його минувшини. Він мусить витворити в учнях почуття національної гідности та віру в майбутність своєї нації. Він мусить розбудити і плекати український патріотизм. Розбуджуючи любов до свого рідного, учитель мусить будити пошану й до чужого.

Щоб учитель міг осягнути свою мету та щоб виклад історії не стратив наукової вартости — учитель мусить поділити весь історичний матеріал на такі розділи:

- а) княжа доба,
- б) литовсько-руська доба,
- в) козацька доба,
- г) нова доба.

а) Основою науки історії державотворчого змісту мусить бути княжа доба, бо в цій добі український нарід під кермою своїх князів був паном на своїй землі, розвинув високо свою культуру й цивілізацію. Тоді Україна грала історичну ролю універсального значення. Той період припадає на часи могутности Київської Держави від Олега до Мстислава Великого та часи Галицько-волинської держави за Романа Великого й короля Данила. В той час, то є від IX. до XIII. століття, український нарід стояв на одному з перших місць між народами Європи.

Головні причини занепаду держави були не внутрішні, а зовнішні. Своє визначне місце завдячує Україна сусідству з Візантією, звідки йшло світло культури на весь світ. Тому треба подати більше відомостей з історії Візантії. А щоб вияснити розвал української держави — треба виказати красу й багатство України, які приманювали ворогів України, виказати боротьбу з різними кочовиками та мандрівки народів, що наносили Україні страшні удари.

б) Учитель мусить барвисто представити литовську добу. Ця доба має теж дуже багато світлих картин. У ній показується перемога української культури на сході Європи та в ній визволено наш нарід, наш край з-під татарського ярма.

в) Козацьку добу треба також належно оцінити та учням її як слід виложити. Ця доба має багато світлих картин героїзму українського народу. Учні в Канаді дуже радо й захоплено слухають про козаків, їх ношу, яку часто бачать на сцені, їх життя, їх воєнні подвиги. Учитель мусить висувати часи державницьких змагань від Сагайдачного до Івана Мазепи, що їх вислідом була цілком нова держава між старими державами, збудована на європейський лад у суперечності до Москви і кримської орди.

г) І найновішу добу учитель мусить представити дуже барвисто, бо ця доба має може найбільше світлих картин. Тут мусить він представити вперед події з ХІХ. століття, то є змагання дворянства в тайних організаціях, колонізацію Чорномор'я і степів українською людністю, Кирило-Методіївське Братство та зрив державницького життя в роках 1914-1919. Барвисто виказати героїзм Української Галицької Армії, Армії Української Народньої Республіки, С. С., У. С. С., У. П. А., І. Української Дивізії.

Так висвітлена історія України з позитивного боку, доведе учнів до свідомости, що український нарід не був і не є нижчим від своїх сусідів чи інших європейських народів. Природне багатство України, її краса, краса пісні, краса ноші — це неоцінені скарби українського народу. Вони захоплюють не тільки самих українців, але й чужинців.

Учителі української мови та історії можуть себе взаємно доповняти. Учитель української мови може доповняти історію при навчанні української мови й літератури. Він доповняє історію лектурами історичних повістей та читанням старих літописів. Козацьку добу може доповнювати читанням козацьких літописів та літературних творів другої доби.

Найновішу добу української мови може також доповняти творами нової і найновішої літератури.

2) Як учити історії? Учитель знайде всі потрібні поради для себе в методично-дидактичних вказівках. Тут слід би згадати, що учитель історії мусить її так вчити, щоб учням стало ясно, **чий вони сини, яких батьків**, ким і за що закуті. Викладати історію — це не легка справа. Учитель не тільки вчить історії, але й виховує учнів. Навчання від виховання розділити трудно. Учитель мусить знати, що історія найбільше розвиває патріотичні почуття та розбуджує героїзм. Тому до викладу мусить учитель дуже солідно підготуватися.

Своїм тактовним поведінням під час викладу, зверхнім виглядом, темпом викладу, виразом обличчя, рухами рук, ніг, очей, своєю гарною, чисто українською мовою учитель має усіх учнів прямо загіпнотизувати. Учні мусять почути на душі чар й насолоду через цілий час викладу історії.

3) Кого вчити? Учитель-педагог мусить достосувати свій навчальний матеріал до умового розвитку даної класи. Головно тут, на терені Канади, де учні не мають основних понять з історії України — учитель мусить бути дуже обережний при навчанні історії. Він мусить свій виклад достосувати до психічного стану учнів. Він мусить взяти до уваги це, що учні прийшли до української вечірньої школи з цілоденної англійської школи. Учні не прийшли свіжі, відпочаті, але прийшли умучені. Учитель мусить узгляднити їх перемучення. Доперва після такої перевірки класи він підходить з таким викладом, який оживив би класу, розбудив інтерес та зацікавлення учнів.

Учитель може покористуватися такими посібниками:

1. Історія України — Дмитра Дорошенка. Вид. 4-те. Авгсбург, 1947.

2. Коротка Історія України для початкових шкіл Івана Крип'якевича. Вид. української книгарні Саскатун.

3. Історія України, 4 томики. Видавництво "Діточа Бібліотека "Світ Дитини", Львів.

Матеріал історії розложений на місяці для одно- і двокласівки. Якщо учителеві однокласівки матеріал видасться за обширний, — він може його скоротити. Пропущені теми в першому році навчання може учитель викладати в другому році.

МЕТОДИЧНО - ДИДАКТИЧНІ ВКАЗІВКИ

для учителя української історії в лучених відділах в одно- і дво-класових школах на терені Канади й Америки

Лекція історії в усіх лучених відділах триває 20 хвилин і складається з трьох частин, а саме:

- а) повторення попередньої лекції — 5 хвилин,
- б) подача нового матеріалу — 12 хвилин,
- в) закріплення поданого матеріалу — 3 хвилини.

Якщо вчитель візьме на повторення 5 хвилин, то на виклад залишиться йому 12 хвилин. Якщо виклад вимагає довшого часу, тоді повторення скорочує до трьох хвилин а закріплення або цілком відпадає або призначає три хвилини. Закріплення може відпасти тоді, якщо вчитель напише новий матеріал в скороченні на відворотній стороні таблиці і цей матеріал дасть учням переписати під час тихого заняття.

Повторення попередньої лекції перепроводжує вчитель двома або трьома питаннями. Ставить питання до цілої класи а після короткої павзи викликає учня відповісти. При оповіданні учня учитель мусить звертати увагу не тільки на зміст відповіді учня, але й на мовно-стилістичне оформлення відповіді. Мовні помилки учня вчитель зараз виправляє. Учитель мусить слідкувати за цим, щоб учень висказував свої думки ясно, виразно, змістовно і граматично.

При викладі історії учитель мусить взяти до уваги такі моменти:

1. солідно підготувитися до лекції,
2. визначити розділи теми,
3. пов'язати стару тему з новою,
4. точно окреслити обсяг матеріалу,
5. докладно визначити час,
6. ілюструвати виклад,
7. приготувити дидактичний матеріал і методично його використати,
8. достосувати темп викладу до сприймальности учнів,
9. достосувати силу голосу до приміщення,
10. вираз обличчя і рухи рук, ніг, очей,
11. зверхній вигляд,
12. граматично-стилістична будова речень.

1. Учити історії може тільки фаховий учитель. Навіть висококваліфікований учитель мусить до кожної лекції докладно підготуватися. Він мусить докладно опанувати навчальний матеріал, який має передати учням. Він мусить докладно обдумати, що подати а що пропустити з історичного матеріалу. Він мусить вибрати самі світлі моменти. Він мусить теж обдумати спосіб подавання цього матеріалу, то є спосіб методично-дидактичний й педагогічний. До кожної лекції треба опрацювати докладний конспект.

2. Учитель історії мусить свій новий виклад поділити на розділи, що замикає б головну думку й ці розділи записувати на таблиці. Такі розділи мусять бути між собою пов'язані. Учитель історії мусить знати це, що учні в Канаді чи в Америці приходять до вечірньої української школи вже умучені цілоденним побутом в англійській школі та що вони довгого викладу з напруженою увагою слухати не можуть. Тому між розділами теми учитель робить павзу, відвертаючи увагу учнів в інший бік, то є — сказане повтарає кількома питаннями або показує ілюстрації, робить руханку, переповідає коротенькі історичні перекази, казки, вірші, чи й заспіває пісеньку. Багато є способів оживити учнів та розв'язати їх сонливість.

3. Учитель мусить пов'язати раніш опрацьовану тему з новою темою. Якщо з браку часу не можна її ширше розвинути, то бодай кількома реченнями її пов'язати. Таке пов'язання попереднього з наступним полегшує учням сприймати новий матеріал.

4. Учитель історії мусить достосувати свій виклад до рівня відомостей цілої класи. Не може викладати всього того, що сам знає з даної галузі. Учитель не може розгортати своєї теми дуже широко. Він мусить пам'ятати, що за деталями губляться основні історичні відомості. Учні можуть звертати увагу на деякі деталі, забуваючи основні, більше вартісні відомості. Важніші факти, неказані в першому році науки, учитель може подати в другому році. Тому учитель повинен для свого власного добра старанно переховувати річні конспекти.

5. Учитель мусить свій виклад уложити так, щоб міг його впродовж десяти чи п'ятнадцяти хвилин переповісти. Краще, щоб йому кілька хвилин залишилося на закріплення, ніж мало б йому бракувати часу закінчити тему. Незакінчена й незакріплена тема не приносить користі. Тому учитель мусить числитися з приписаним часом.

6. При викладі історії учитель мусить послуговуватися відповідними ілюстраціями, достосованими до викладаної теми. Ілюстрований виклад зацікавить учнів і довго затримається в пам'яті. Сухий виклад скоро мучить учнів. До ілюстрації викладу дуже надається епідіяскоп. Взагалі ілюстрований виклад оживлює лекцію, будить у учнів інтерес та зацікавлення і довго, довго остає в пам'яті.

7. Учитель мусить уже наперед передбачити, який буде йому потрібний в році дидактичний матеріал до його викладів. Він повинен зробити собі збірку матеріалів на

ввесь рік або хоча б на перший квартал. При викладі історії йому потрібні будуть різні портрети героїв, малюнки, церкви, замки, легкі історичні оповідання з дитячої бібліотеки і т.п. Все це залежати буде від сприту учителя.

При науці усіх відділів разом, тобто в однокласівці, учитель мусить придбати собі дві таблиці до класи для кожних лучених відділів, то є для III. і IV. клас і V. і VI. клас. Є це дуже важне, бо без таблиць буде мати великі труднощі при навчанні. Одні сторони таблиць потрібні для голосного навчання а другі для тихих зайнять. На тихі зайняття для III., IV. і V., VI. клас учитель випише ще перед лекцією свіжо перероблений матеріал, який учні вписують собі у свої зшитки. Це незвичайно корисне, бо учні, переписуючи, докладно засвоюють матеріал, поправно вчать писати, чим улегшують працю учителям української мови і будуть мати цінний матеріал на пізніші літа в школі чи після закінчення школи.

Для VII. і VIII. клас, якщо такі є, учитель роздає на тихі зайняття картки з темами до опрацювання.

Готуючися до лекції, учитель мусить докладно обдумати, як буде орудувати наочним дидактичним матеріалом. Без належного методичного унаочнення ілюстраціями свого викладу — лекція може стратити на своїй науковій вартості. Одначе при викладі з ілюстраціями учитель мусить уважати, щоб ілюстрації не перевищили зацікавлення учнів до викладаної теми.

8. При викладі історії учитель мусить дуже уважати на темп викладу. Скорий виклад буде незрозумілий для учнів, що слабо володіють українською мовою. Повільний виклад скоро знудить учнів. Учитель мусить викладати без підручника.

9. Учитель мусить уважати теж на свій голос. Не може викладати ані надто голосно, ані надто тихо. Голосний, крикливий виклад, як і тихий, монотонний — не розбудять зацікавлення в учнів. Надто голосний виклад скоро розпорошує увагу учнів. Знова надто тихий виклад викличе сон та позіхання. Учитель мусить взяти до уваги величину класу й число учнів і до них відповідно достосувати свій голос.

10. Дуже важним чинником при викладі історії є рухи й вираз лица. Усі рухи й вираз обличчя мусять іти впарі з ходом думок учителя. Надмірне уживання рухів рук, ніг і цілого тулуба, як теж грізний, чи за веселий вираз лица, гра очей, уст — все це шкодить справі. Тут треба заховати строгу міру.

З другої ж сторони не може учитель стояти перед учнями, як нерухомий манекен, бо така поведінка вчителя не викличе в учнів жодного зацікавлення до викладу.

11. Дуже важним чинником при викладі історії є зверхній вигляд учителя. Учитель не може бути вбраний ані за яскраво, крикливо, ані за бідно. Бистре око учня все догляне і такий ученя зверне більшу увагу на вигляд учителя, ніж на його виклад.

12. Вкінці дуже важним, може найголовнішим, чинником при викладі історії — це мова вчителя. Мова мусить бути гарна, чисто-українська, літературна, без граматичних помибок. Діти в Канаді чи в Америці слабо володіють українською мовою, тому з великим зацікавленням слухають української мови та її вивчають. При викладі історії учні вчать і історії й мови. Учитель, який не знає української мови, не може викладати української історії. І не тільки історії, але взагалі не повинен вчити в рідній школі. Рідна школа з відповідними учителями приманує учнів й побільшує її фреквенцію.

Закріплення

Частинне закріплення матеріалу маємо під час подачі нового матеріалу між розділами теми. Після закінчення викладу учитель закріплює цілість викладу, якщо йому стане часу. Закріплення переводить в цей спосіб, що вчитель ставить учням відповідну кількість питань і жадає відповіді, або жадає від учнів короткого переказу окремих частин поданого матеріалу. З браку часу учитель не може повторити цілого проробленого матеріалу. Він мусить закріпити розуміння основних думок, що їх подав у своєму викладі. Решту матеріалу учні закріплять, відписуючи з таблиці під час тихих зайнять.

Закріплення цілоти виложеного матеріалу або основних думок з поодиноких розділів чи підрозділів теми — мусить бути тоді, коли учитель не напише нового матеріалу на тихі зайняття на відворотній стороні таблиці.

в) МЕТОДИКА ГЕОГРАФІЇ

Науку, яка вчить нас про українські землі, зовемо землезнавством або географією українських земель. На цих землях віддавна мешкали наші предки, наші рідні, що мали спільну мову, звичаї й обичаї. Це наша Батьківщина — Україна. Українців лучить їх спільне минуле і має лучити їх спільне майбутнє. Кожна українська людина повинна любити цю гарну країну, що тече “молоком і медом” — як каже народня приповідка. Наука географії України має особливе значення в українських школах у Канаді. Учителю повинен завсіди пам'ятати, що наука географії України мусить бути пов'язана з відомостями про Канаду, набутими в канадійських школах. Порівняння спільних і протиставлення неспільних цих чи то даних дадуть нам бажану мету — любов дітей так до Канади, як і України-Батьківщини своїх батьків чи дідів. При науці географії учитель послугується картою України, образами, рисунками як теж епідіяскопом. Образки й рисунки околиць України навчать дітей не тільки відомостей з географії, як також і української мови. Опис образів рисунків дадуть змогу учням навчитися висловлювати свої думки поправною мовою. Властиво наука географії починається тільки з кляси III-ої. Але вже в клясах I-ій і II-ій під час читання читанок засвоюють собі учні деяке знання з географії, пр., “Українка я маленька, Українці батько, ненька”, Київ — столиця України, “Засновання Києва”. Св. Андрій промовив: “На цих горах над Дніпром повстане місто”. “Дніпро — найбільша ріка України”. Кляси III. і IV. вчать географії спільно. Головний натиск кладе учитель на карту України. Учні рисують карту України і тільки деякі значніші назви зазначають на ній. Виклад учителя полягає на показі образів, карток і рисунків, які учні з допомогою учителя описують. Де це можливе — уживати до вислітлення епідіяскопу. Великий вплив на дитвору мають деякі пісні, в яких описується нашу країну, як пр. 1. “Чом, чом, чом, земле моя, так люба ти мені”. 2. “Верховино, світку ти наш, гей як у тебе так мило”. 3. “Реве та стогне Дніпр широкий” і т. п. Учитель тим способом зашепить у серцях дитвори любов до України. В клясі V-ій і VI-ій викладає учитель економічну географію, як подають програми навчання. Подавання матеріялу повинно бути згідне з порівнянням Канади і України. Головний предмет науки, це карта України, на якій учні (кожний має власний рисунок) зазначають всі важніші місцевості багатств нашої Батьківщини-України.

До науки географії добре уживати підручника: Іван Тесля: Наша Батьківщина.

г) МЕТОДИКА СПІВУ

Година співу в народній школі повинна відбуватися в надзвичайно милій атмосфері, подібно, як це буває на годинах вільних гор і забав, коли діти безгранично широко віддаються душою і тілом. Таку радісну атмосферу може й повинен витворити вчитель (ка) у своїй класі, якщо сам (а) особисто відноситься з любов'ю до предмету та вповні опанує методу його навчання.

Головні вказівки до навчання співу:

1.) В першій і другій класах учитель переводить навчання пісні власним голосом, або інструментом, підспівуючи своїм голосом. В цьому випадку діти мусять найперше пізнати і вивчити напам'ять текст пісні, вслухуються і поволі втягаються у мелодію і починають співати.

2.) Починаючи з третьої класи переводимо навчання пісні методом сольфеджо. Ця метода вимагає солідної підготовки вчителя вже дома. Для тієї цілі рисуємо на більшій аркуші паперу нотові лінійки, вписуємо ключ, та нотами мелодію пісні, але це повинно бути в такій величині, щоб діти і з останньої лавки могли добре бачити. На окремій картці розміщуємо текст пісні так, щоб кожний склад слова підпав під окрему ноту. В класі на годині співу рисуємо з боку таблиці нотові лінійки і скалю, в якій ця пісня побудована. Найперше переспівуємо кілька разів скалю та інтервали потрібні до пісні. По такій вправі прикріплюємо на таблицю аркуш паперу з мелодією і починаємо співати. Якщо діти не можуть ще правильно відспівати інтервалу пісні, треба ще-раз завернути їх до відспівання скалі й бажаного інтервалу. Тут треба часто й кілька разів повторювати неза-своєний інтервал, щоб діти запам'ятали і в мелодії відспівали. Зчасом учні переборять труднощі і в дальших піснях відспівання інтервалів не справлятиме поважних труднощів.

Якщо діти вже правильно відспівають мелодію пісні, тоді прикріплюємо на таблиці під нотами мелодії текст пісні. Тепер вже діти співають мелодію пісні разом з текстом. Після кількаразового відспівання діти опановують і закріплюють пісню.

До навчання пісень сольфеджо добираємо спочатку легкі мелодією пісні і ступнево переходимо до трудніших. Ця метода корисна тим, що змушує дітей до повної самостійності. Учитель увесь час лише керує навчанням, допомагає дуже рідко, хіба в трудних випадках.

Інші завваги:

1. При співі діти повинні держатися прямо, груди пода-ні вперед. Невільно морщити чола, не закривати очей. Уста отвірати нормально, ні за вузько, ні за широко.

2. Голос добувати з глибини грудей, а не з горла.

3. Співати певно, чисто й вистерігатися лучення сусід-них тонів.

4. Вимова голосних, приголосних повинна бути виразна, чиста, чи то вони знаходяться на початку, чи на кінці складу, слова.

5. Віддих повітря наступає після відспівання слова, або речення, ніколи не вільно віддихати між складами слова.

6. Ритмічних вартостей не можна скорочувати ані про-довжувати, хібащо над ними вміщений відповідний музич-ний знак.

7. Вірно зберігати поданий темп, не вільно самочинно сповільнювати, чи прискішувати. Лише в початковій стадії навчання пісні зі швидким темпом, вчимо так, якби це була пісня з повільним темпом. Однак в міру присвоєння мело-дії і тексту пісні впроваджуємо ступнево приписаний темп.

Завваження: Теорії співу в нашій школі не впроваджу-вати тому, бо діти вчаться її в англійській школі. За те класти більший натиск на виучування пісень.

IV.

ПЛАНИ ВИХОВАННЯ

I.

Метою кожної школи є не лиш учити, розвивати й поглиблювати інтелект учнів, але також водночас і в рівній мірі плекати почування, добрі прикмети, навички їх душ.

З метою навчити грамоти, цебто читати й писати, зорганізовано різні осередки навчання, як школи, сиротинці, приюти, захоронки і т. п. установи, так приватного, як і державного характеру. Ці установи тішаються дбайливою моральною і матеріальною опікою громад, провінцій, краю, церков і різних установ та є вивіновані в найконечніші дидактичні посібники до науки. Тому процес навчання у таких школах переходить нормально і не стрічає поважних труднощів. Результати праці очевидні, конкретні вже по короткому часі шкільної праці. Кожний вчитель по кількомісячній роботі в школі, може приблизно зорієнтуватися і сконстатувати, на скільки одні учні сильніше, чи слабше репрезентуються в науці, котрі з них вибиваються на перші місця, а котрі відстають, належно не опановують переробленого навчального матеріялу, мимо їх надзвичайної пильності, або таки з недбальства, лінивства, чи байдужости.

Інакше мається справа з процесом виховання. Про стан і результат праці в ділянці виховання важко щонебудь конкретно сказати впродовж кілька-місячної навчально-виховної роботи, бо ніодин вчитель не може вглянути в душі собі повірених учнів і сконстатувати, чи їх почування, нахили, прикмети скристалізувалися, набрали додатніх, ясних рис, та на скільки вони збагатилися в позитивні наміри та закріпилися на стало.

Учитель може дати певну оцінку про учнів лиш з їх поведінки в класі, під час шкільної роботи, з зацікавлення навчальним матеріялом, з їх працьовитости, пильности. Однак, ці оцінки вказують більше на зверхню форму поведінки учнів, чим на внутрішню, психологічну, бо з практики знаємо, що учні не все виявляють назверх це, що криється в їх душах.

II.

До приходу до школи, діти виховувалися в родиннім домі, в церкві, в окруженні ровесників, театрі, кіні, коли перебували на самоті, в біді, багатстві, серед сварні, прокльонів,

бійок, забав, радості, погідного, чи грізного наставлення оточення в часі різних нещастя і т. п.

Коротко, всі явища оточення: родинного, суспільного, соціального, природнього, духового характеру ділають і впливають на інтелект і душу дітей вже з найраншої молодости, закарбовують в їх душах відповідні знаки, чертки та з тими знаками йдуть вони в життя.

При цьому насувається питання: котрий із вищенаведених чинників мав сильніший, чи слабший, домінуючий, чи зникаючий вплив на уяву, почування дітей? Котрий із них полишив незатертий слід на все життя, а котрий був хвилиний, проминаючий?

У вихованні дітей беруть активну участь сотні дорадників-учителів, різного віку, стану, вдачі, нахилів, прикмет, почувань з замірами: корисними й шкідливими, додатними й від'ємними, благородними й руйнуючими.

Нижні, чисті душі дітей дуже чуйні, вразливі однаково на корисні, чи шкідливі, позитивні, чи негативні явища. Тому головним завданням усіх виховуючих чинників є пильно стежити за рухами, проявами життя, привичками, нахилами дітей та при появі негативних сторінок відповідно реагувати.

III.

Одною з найвидатніших установ, що справу виховання кладе в основу своєї праці, є школа. У своїй педагогічній діяльності вона трактує рівнорядно справу навчання й виховання, цебто інтелект і душу учнів та зміряє до гармонійного погодження обох ділянок. Навчально-виховна праця має своє основне угрунтування так у психології, як у педагогіці.

На основі психологічних наук доведено, що дитина, це самостійна духовна структура, та що поодинокі елементи її душі тісно залежні від себе. Наука педагогіки також стоїть на становищі, що виховні впливи мусять охоплювати цілість духової структури. Отже треба виховувати повну індивідуальність дитини. Тому, укладаючи пляни виховання, треба так добирати виховний матеріал, щоб він заторкував собою всі частини дитячої індивідуальності.

Всі позитивні привички та прикмети душі, що їх маємо щеплювати дітям для повного засвоєння й практичного примінення, розділюємо для певного порядку на групи, і так: до першої групи ввійдуть прикмети релігійно-морального характеру, до другої суспільно-громадські й патріотично-державні почування, до третьої утилітарно-господарські, до четвертої естетичні, а до п'ятої фізичне виховання.

Важною справою є, щоб у пляні виховання були заступлені всі ці групи та щоб не було перевантаження одної групи коштом інших. Укладаючи пляни виховання мусимо брати до уваги дитячі зацікавлення, досвід, привички, що їх діти набули вдома, в оточенні. Добрі привички треба утривалювати, а погані викорінювати. Тим чином кладемо немовби місток зв'язку між тими добрими прикметами, що їх діти вже собі засвоїли, а новим навчально-виховним ма-

теріалом. Згори накинени виховні почини не знайдуть бажаного відгомону в душах дітей.

Пляни виховання мусять бути тісно пов'язані з пляном навчання. Деякі педагоги ставили вимогу, щоб в основу шкільної навчально-виховної праці покласти на першому місці плян виховання, а до нього достосувати плян навчання. Ця вимога дуже важна, а разом тяжка до виконання. Підпорядкувати плян навчання плянові виховання можуть ці вчителі, які основно й детально обізнані з всіми виховними засобами всіх груп, а також з навчальним матеріалом, що містить у собі всі бажані виховні моменти. (В тому місці подаємо приклад, як належало б підбирати читанки до реалізації виховного пляну). Учитель виготовляє найперше виховний плян для кожного відділу зокрема на весь шкільний рік. Цей річний плян розділює на місяці для кожного відділу, опісля на тижні і дні. Візьмім до уваги III. відділ. На місяць вересень призначено в цьому відділі плекати: а) чистоту в клясі, вдома, б) побожність, в) любов і пошану батьків. З тою метою вчитель підшукує відповідні читанки, що своїм змістом і головною ідеєю порушують повищі виховні моменти. Маючи наперед визначену мету виховної праці й середники до досягнення мети, кожний вчитель — з великою приємністю, дуже легко та з очевидною користю для виховно-навчальної справи — розв'яже намічене завдання.

Подібно треба поступати з ін. виховним матеріалом. Якщо у шкільних підручниках, призначених для даного відділу, не було відповідних читанок, потрібних до выяснення й утривалення деяких виховних моментів, тоді треба їх підшукати в інших підручниках, інших авторів, для даного відділу, а в крайньому випадку, самому видумати потрібне оповідання. При цьому заходить потреба перестудіювати всі підручники, призначені для даних відділів, і наперед сконстатувати, чи вони мають у собі потрібні виховні елементи для нашого виховного пляну, чи ні. Цю підготовку, а разом важну працю треба виконати найдалше до початку шкільного року.

Укладати навчальний матеріал на канві виховного пляну надзвичайно тяжко, однак хто раз поборе ці труднощі, облегчить собі на роки так навчальну, а ще більше виховну працю.

Нижче подаємо подрібно деякі прикмети, навички, що мають ввійти до пляну виховання для всіх груп.

1) Релігійно-моральне виховання

В цій групі наводимо такі прикмети і привички: Побожність. (Діти мають призвичаїтися щоденно молитися, щонеділі ходити до церкви та чемно там поводитися). Любов і пошана батьків. Послух. Пошана старших. Любов ближніх. Щирість і довір'я. Дбайливість про культурний вигляд предметів релігійного культу. Відповідна поведінка при зустрічі похорону, процесії, священника з Божими дарами. Культ померлих. Ввічливість до товаришів, виховників, старших. Поміч старшим, немічним.

2) Суспільно-громадянське та патріотично-державне виховання

Точність. Карність у збірному житті. Пошана клясового устаткування, книжок, зшитків і т. п. Взаємна допомога. Почуття групової приналежності. Словність. Пошана чужої власності. Почування приналежності до рідного народу, держави. Пошана державних символів. Культ історичних пам'яток. Культ героїв. Послух наказам учителів, шкільної влади, провідників груп і державних чинників. Зрозуміння жертвенності на клясові, шкільні, церковні, національні й державні цілі. Пошана уряджень загального вжитку. Відповідальність за свої вчинки перед учителями, родичами, групою, клясою. Самоопанування. Співпраця. Кооперація. Вирозуміння других. Любов до народу, держави.

3) Утилітарно-господарське виховання

Ощадність. Замилування до праці. Почування вдоволення після виконаної праці. Привичка до систематичної праці. Пошана чужої праці. Працьовитість. Докладність. Самостійність у праці. Організація праці. Обдумання способів виконання праці. Витривалість і зарадність у праці. Пошана праці різних звань. Відповідна поведінка під час праці. Солідарність клясева, групова, громадська, національна, державна. Пошана і любов до природи, рослин, звірят, птахів.

4) Естетичне виховання

Культура щоденного життя. (Чистота тіла, одержі, обув'я, приладдя, книжок, в клясі, вдома). Товариське співжиття. Скромність. Зразкова поведінка на вулиці, у прилюдних осередках. Культ музики, співу. Милозвучність рідної мови. Красне письменство. Малярське мистецтво. Скульптура. Народне мистецтво: різьба, вишивки, крашанки та ін. ручні вироби. Відвідування музеїв, пам'яток культури, гарних околиць, мистецьких вистав, образів, ноші. Влаштування зразкових імпрез, концертів, деклямацій, рецитацій, ритмічних вправ. Плекання любови до краси природи.

5) Фізичне виховання

Вироблення елястичности в ході, бігу, скоках, в руках рук, ніг, тулуба. Правильна постава сидяча, стояча, в русі. Відповідні гри, забави, щоб виробити гнучкість тіла. Вправи рук, ніг, тулуба під час ритмічних вправ з співом. Плавання. Водна і соняшна купелі. Чистота повітря в клясі, вдома. Їжа в міру, понад міру. Перестуда. Скалічення.

Важною справою є це, щоб кожна прикмета, привичка були зібрані й розділені так, щоб вони повтарялися в кількох клясах, а головніші прикмети у всіх клясах на це, щоб був час їх утривалити. Наприклад: привички: культура щоденного життя, пошана родичів і старших, побожність, карність

й інші, будуть повтарятися у всіх клясах, однак у кожній, вищій клясі матимуть інші засяги, форми та інші методи засвоєння.

РОЗПОДІЛ ВИХОВНОГО МАТЕРІАЛУ НА ВІДДІЛИ

I. відділ

Культура щоденного життя (чистота тіла, одежі, обув'я.) Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Щирість. Довір'я. Культ релігійних предметів. Точність. Карність. Правдомовність. Культ музики, співу. Правильна постава під час сидження. Чистота повітря в клясі. Купелі. Їжа. Перестуда. Скалічення.

II. відділ

Культура щоденного життя (як у I. відділі). Пошана книжок, шкільного приладдя. Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Культ релігійних предметів. Культ померлих. Поміч старшим, німечним. Точність, карність. Взаємна допомога. Правдомовність. Любов до музики, співу. Правильна постава під час сидження. Чистота повітря в клясі, вдома. Купелі. Їжа. Перестуда. Скалічення.

III. відділ

Культура щоденного життя (повторення матеріалу з II. відділу про чистоту в клясі, вдома). Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Культ релігійних предметів. Культ померлих. Поміч старшим, німечним. Точність. Карність. Почуття групової приналежності. Пошана державних символів. Словність. Пошана чужої власності. Почування приналежності до рідного народу, держави. Культ історичних пам'яток. Ощадність. Працьовитість. Самостійність у праці. Пошана чужої праці. Солідарність. Культ музики, співу. Відвідування музеїв. Уладжування шкільних імпрез і відвідування інших імпрез. Правильна постава при читанні й виконванні шкільних робіт. Чистота повітря в клясі, вдома. Купелі. Їжа. Перестуда. Скалічення.

IV. відділ

Культура щоденного життя. (Як у III. відділі. Ввічливість до кожного). Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Щирість і довір'я. Культ релігійних предметів. Відвідування хворих товаришів. Точність. Карність. Пошана клясового устаткування, книжок, зшитків. Пошана державних символів. Словність. Пошана чужої власності. Почування приналежності до рідного народу, держави. Культ історичних пам'яток і героїв. Солідарність клясова, групова. Ощадність. Працьовитість. Самостійність у праці. Пошана праці різних звань. Культ музики, співу. Відвідування музеїв. Уладжування шкільних імпрез і відвідування інших імпрез. Плекання лю-

бови до краси природи. Правильна постава під час сидження, стояння, ходу. Водна, соняшна купелі. Перестуда. Скалічення.

V. відділ

Культура щоденного життя (як у IV. відділі, товариське співжиття). Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Любов ближніх. Поведінка під час похорону, ходу процесії, та в часі, коли бачимо священика з Божими дарами. Точність. Карність. Пошана державних символів. Словність. Пошана чужої власности. Почування приналежности до рідного народу, держави. Культ історичних пам'яток і героїв. Послух наказам учителів, провідників груп. Жертвенність. Співпраця. Ощадність. Працьовитість. Самостійність в праці. Відповідальність за вчинки перед собою і групою. Солідарність групова, громадська. Витривалість у праці. Культ музики, співу. Милозвучність рідної мови. Красне письменство. Краса образотворчого мистецтва. Уладжування зразкових імпрез. Правильна постава. Еластичність рухів тіла, рук, ніг. Фізичні вправи. Плавання. Купелі. Перестуда. Скалічення.

VI. відділ

Культура щоденного життя. (Як у V. відділі. Скромність). Побожність. Любов і пошана батьків. Пошана старших. Любов ближніх. Щирість і довір'я. Ввічливість до товаришів, виховників, старших. Точність. Карність. Пошана чужої власности. Почування приналежности до рідного народу, держави. Культ історичних пам'яток і героїв. Любов до рідного народу, держави. Жертвенність. Відповідальність. Кооперація. Ощадність. Почуття вдоволення після виконаної праці. Привичка до систематичної праці. Докладність у праці. Організація праці та способи виконання. Витривалість. Солідарність громадська, національна, державна. Культ музики, співу. Милозвучність рідної мови. Краса образотворчого мистецтва. Скульптура. Народне мистецтво: вишивки, крашанки, й інші ручні вироби. Уладжування власних зразкових імпрез. Правильна постава. Вироблення еластичности в ході, бігу, скоках, в рухах рук, ніг, тулуба. Українські танки. Плавання. Соняшна, водна купелі.

VII. і VIII. відділи

Культура щоденного життя (зразкова поведінка в школі, вдома, на вулиці, в церкві й інших установах). Любов і пошана родичів. Пошана старших. Любов ближніх. Культ померлих. Ввічливість до товаришів, виховників, старших. Пізнання власних хиб, недостач. Точність. Карність. Самоопанування. Поміч другим у праці. Спільні гри, забави. Зрозуміння жертвенности на національні цілі. Культ Героїв. Культ історичних пам'яток. Клич: "В єдності — сила". Відношення до державних символів. Ощадність. Кооперація. Взаємна допомога. Пізнання різних праць. Участь у працях:

родини, класи, школи, групи. Мандрівка до різних варстатів праці. Солідарність національна, державна. Культ музики, співу. Народне мистецтво. Різьба. Гуцульські килими й інші вироби. Милозвучність рідної мови. Красне письменство. Плекання любови до краси природи. Декорація клас, заль, мешкальних кімнат. Українські танки. Різні гри, забави з метою виробити гнучкість тіла. Водна, соняшна купелі. Чистота повітря в класі, в мешкальних домах.

V.

ШКІЛЬНЕ ДІЛОВОДСТВО

Кожна школа — це научно-виховна інституція. Її завдання не можуть обмежуватися до впливу тільки на дитвору, у ній згуртовану, але школа має поширювати свій добродійний вплив і на батьків дітей, їх кривних і знайомих, що й не мають дітей, а через них і на організацію, до якої ці батьки належать. Така школа сповнить ще й організаційно-суспільне завдання та стане духовим дорадником, а то й керманичем, у цій місцевості, що й вийде на добро організації й держави. Зокрема школа, як інституція, мусить вести шкільне діловодство зразково, щоб цим дати не лише примір організації, до якої школа належить, але й здобути їй довір'я та повне признание за взірцеву працю.

Шкільне діловодство — це документи осіб і часу. Другою причиною кінечности ведення шкільного діловодства — це потреба дати: а) майбутнім поколінням і б) історикам матеріал до історії і образ цієї праці, яку наше покоління виконало. Там, де ще досі не ведеться шкільного діловодства, треба його негайно запровадити.

Нижче подаємо найпростіші зразки шкільного діловодства й документації, що за виїмком бібліотечної книги та шкільної хроніки, повинна бути ведена в одній спільній книзі, відповідно порубрикованої та поділеній. Зразки здебільша не вимагають пояснень, тому що є або цілком зрозумілі, або мають пояснення в тексті, за виїмком таких завваг:

1. Шкільна хроніка: Там, де досі не заведено шкільної хроніки, треба зібрати дані про місцевість, її первісне поселення (якщо таке було) і поселення українцями, їх піонерську працю, роди організацій, наші церкви і т. д. Такі дані (в формі оповідань місцевих громадян) добре і солідно опрацювати та подати ім'я і прізвище і т. п. оповідача а ще ліпше було б, якби такі громадяни могли цей переказ власноручно підписати. Перекази громадян можуть містити й описи місцевостей їх попереднього побуту і тодішню їхню піонерську працю. Це дуже важлива справа для історії поселення українських піонерів у Канаді та їх співучасть у розвитку цієї країни.

2. Шкільна метрика:

Ведення шкільної метрики має тут особливе значення. Це має бути не лише реєстр дітей, але й картотека їх батьків. Таку метрику виготовляє учитель на феріях в цей спосіб, що за списками, що їх одержить від українських церков,

організацій, телефонічної книги та сусідських відомостей про українські родини, відвідує всі українські родини. Тоді саме має учитель змогу у безпосередньому контакті з людьми не одну річ вияснити, обговорити та вплинути на започаткування сердешного зв'язку зі школою. Очевидно, що ця ідейна та позитивна праця учителя має бути оплачувана так, як праця в школі. Учитель, що нав'яже такий безпосередній контакт з батьками дітей, здобуде собі в них не лише пошану, але й їхню любов і довір'я а в багатьох випадках і їх матеріальну поміч та внутрішнє почуття вдовolenня добре сповненого громадянського обов'язку.

ДІЛОВА КНИГА

..... клясової відділової рідної школи
 при
 в, в Канаді.

Учитель:

Шкільний рік:

1. Денник приявности

Шк. рік/.....

Відділ

Пер. ч.	Прізвище та ім'я:	День:	Р а з е м і												Завваги:		
			години						спізнени								
		Місяць	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	спр. несп.	спр. несп.	
1.		Вересень															
		Жовтень															
		листопад															
		Грудень															
		Січень															
		Лютий															
		Вересень															
	Квітень																
	травень																
	Червень																

2. Шкільна метрика

Шк. рік/.....

Пер. ч.	Прізвище та ім'я учня:	дата народж.	імена батьк. чи опікунів:	їхня адреса:	Завваги: стан, зайняття, чл.ред.

3. Розподіл навчального матеріалу

Шк. рік/.....

Відділ

Очерк	З М І С Т :	Завваги про еventуальні зміни і вичерпання:

4. Денник переробленого навчального матеріалу

Шк. рік/.....

Відділ

Дата	Предмет:	Навчальний матеріал:	Завваги:

5. Оцінки поступів у науці

Шк. рік/.....

Відділ

Сер. Ч.	Прізвище та ініціал	Час	Релігія	Українська мова :		Історія України	Географія України	Спіл	Поведінка
				усне :	письмenna				
		1. Очерк							
		2. Очерк							
		3. Очерк							
	народжен..... в Провінція Край Теперішня адреса:	Остаточний висхід:перевіжен.....де класи - відділу. Загальна характеристика учня: а) в науці : б) в поведінці : Інші завваги:							

6. Протокол педагогічних нарад

7. Протокол нарад з батьками

8. Шкільна кореспонденція

Шк. рік/.....

Пер. Ч.	Дата		Від...або до...кого:	В якій справі:	Заввага щодо покладження:
	входу	висидя			

ШКІЛЬНА ХРОНІКА

(Окрема книга, оправлена в тверді окладинки, нумерована)

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕЧНА КНИГА

(Окремий зшиток з діркованими картками)

По паристій, лівій стороні такі рубрики:

Пор. ч.	Автор	Назва твори	Місце і рік вид.	Дата набут.	Кому визначено:

По непаристій, правій стороні: Кому визначено книжку.

З М І С Т :

Передмова	4
I. Розподіл предметів і шкільних занять	5
II. Програми навчання	
а) української мови	11
б) історії України	25
в) географії України	28
г) співу	30
III. Методика:	
а) української мови	35
б) історії України	40
в) географії України	47
г) співу	48
IV. Виховні плани	50
V. Шкільне діловодство	57

